

Forsvarsstudier 7/1992

Norske militære i fredsoperasjoner

Toralv Nordbø

Innhold

INNLEDNING

Hensikt	5
Generelt	5
Terminologi	7

TYPER MILITÆR FREDSSINNSATS I ETTERKRIGSTIDEN OG I FREMTIDEN

Innsatstyper	9
Faktorer	11
Observatørkorps - OK	14
Fredsbevarende styrker - FBS	18
Fredsopprettende styrker - FOS	26
Sammenligning av de tre typer fredsoperasjoner	33
Hvilke typer militær fredsinnsetts kan vi forvente behov for i fremtiden?	41

INNEN- OG UTENRIKSPOLITISKE FORHOLD VED NORSK DELTAGELSE I INTERNASJONALE FREDSSOPERASJONER

Sikkerhetspolitikk	47
Kultur	56
Økonomi	59

MILITÆRE KRAV OG KONSEKVENSER VED NORSK DELTAGELSE I INTERNASJONALE FREDSOPERASJONER

Generelt	61
Utrustning og organisering	63
Operativt konsept	73
Motivasjon og kvalitet	74
Utdanning og trening	76
Ledelse	78
Beredskap	80
Økonomi	82

FREMTIDIG NORSK MILITÆR DELTAGELSE I INTERNASJONALE FREDSOPERASJONER

Anbefaling	83
Begrunnelse	83
Begrensninger	85
Forkastede alternativer	88

FORKORTELSER

NOTER

ENGLISH SUMMARY

INNLEDNING

Hensikt

Hensikten med denne studien er primært å presentere hva militær deltagelse i internasjonale fredsoperasjoner kan innebære både som fenomen og for Norge, og å få frem at slik militær deltagelse i internasjonale fredsoperasjoner kan innebære svært ulike typer militær innsats - som stiller tildels helt ulike militære krav, og kan ha helt ulike konsekvenser. Sekundært er hensikten å gi en anbefaling om hvordan Norge bør stille seg til slik fremtidig militær deltagelse.

Generelt

Temaet for denne studien er det internasjonale samfunns bruk av **militære midler** i håndtering av internasjonale konflikter. Best kjent i slik sammenheng må bruken av **fredsbevarende operasjoner** antas å være, men det finnes også andre måter militære midler kan bli brukt på i denne hensikt. Den internasjonale utviklingen de siste årene har gitt økt oppmerksomhet om, og kanskje økte muligheter for, **fredsoppbyggende operasjoner**. Kjennetegnet ved disse er i første rekke at de kan bruke en meget høy grad av militære maktmidler for å oppnå sin hensikt. Av de nevnte grunner, samt at de er lite anvendt, at de er lite kjent, og at de har stort potensiale for uønskede konsekvenser, blir fredsoppbyggende operasjoner viet større oppmerksomhet i denne studien enn deres relative hyppighet hittil tilsier.

Militære midler har i etterkrigstiden vært brukt i håndtering av internasjonale kriser både i og utenfor FN regi, og gjennom ulike aktiviteter. Slik kan det antas å bli også i tiden fremover, selv om det må antas å kunne bli endringer på felter som hyppighet og omfang, typer av aktiviteter og fordelingen mellom typene.

Deler vi aktivitetene inn etter tilgjengelighet og fullmakt til å bruke militære maktmidler, har vi på den ene ytterkant bruk av militære observatører som rapporterer til det internasjonale samfunn. Deres "våpen" er de politiske, økonomiske og andre reaksjoner som det internasjonale samfunn velger å anvende i form av press på partene i konflikten. På den andre ytterkant har vi bruk av fredsopprettende (peace enforcing) styrker, som både materielt og fullmaktsmessig er utrustet for å kunne påtvinge parter i en konflikt løsninger ved hjelp av primært militære maktmidler - slik vi for eksempel observerte det i Gulfkrigen 1990-91. Mellom disse ytterpunkter finner vi den aktiviteten nordmenn flest kan antas å kjenne best - bruk av fredsbevarende (peace keeping) styrker. Disse baserer seg på aksept for sin eksistens og funksjon fra de involverte parter, og de er meget begrenset utrustet både når det gjelder tilgang på og fullmakter til bruk av militære maktmidler (primært henholdsvis håndvåpen og selvforsvar).

I første del av studien beskrives og sammenlignes karakteristika ved disse tre typer av aktiviteter, samt at det gjøres en kort vurdering av områder hvor det kan antas å bli fremtidig behov for militær fredsinnsettelse. Videre i studien skisseres kort noen forhold av innen- og utenrikspolitisk art som antas å påvirke, og påvirkes av, norsk militær deltagelse i internasjonale fredsoperasjoner. Deretter beskrives og vurderes militære aspekt ved slik norsk deltagelse. Til slutt gis det en kort anbefaling med begrunnelse om fremtidig norsk deltagelse.

Ut fra min militære bakgrunn har jeg valgt å vie størst oppmerksomhet til de militære aspekt. Det faktum at disse aspekt er lite behandlet i tilgjengelige kilder har også bidradd til dette fokus. Studien behandler altså kun det militære segment under fredsskaping og ikke noen av de ikke-militære midler, hvorav de diplomatiske, politiske og økonomiske fremstår som de viktigste. Valg av tema for studien tilslører ikke det faktum at det er de ikke-militære midler innen fredsskaping som er de viktigste, da det kun er gjennom bruk av disse at konflikter kan bli løst.

Studien behandler heller ikke bruk av militære midler for oppgaver som ligger utenfor den direkte håndtering av internasjonale konflikter (ulykker, miljøvern mv). Studien baserer seg på virksomhet som har funnet sted i tiden etter den andre verdenskrigen.

Terminologi

Det er ikke etablert en entydig terminologi i norsk språkbruk for alle fenomener studien omtaler. Samme ord og uttrykk brukes iblant for å angi ulike fenomener, og ulike personer bruker tildels ulike ord og uttrykk for å beskrive samme fenomen. Særlig gjelder dette de fenomener som i denne studien betegnes fredsoppretting (fredsopprettende styrker eller fredsopprettende operasjoner). Nedenfor er det derfor angitt hvordan sentrale ord og uttrykk brukes i denne studien.

Med internasjonale konflikter og kriser menes i denne studien interessekonflikter mellom nasjoner, eller parter innen en nasjon, som truer eller har medført brudd på internasjonal fred og sikkerhet.¹ Krise betegner et høyere nivå av interessekonflikt i en konflikt, mens krig betegner det høyeste nivå.

Fredsskaping (peacemaking) er en betegnelse som rommer alle typer tiltak som har til siktemål å løse internasjonale konflikter og kriser, og derved (gjen)etablere eller sikre internasjonal fred og sikkerhet. Fredsskaping domineres av diplomatiske, politiske og økonomiske tiltak (innsats), og søker å fjerne de underliggende årsakene til konflikten. Også militær fredsinnsettelse kan inngå som et virkemiddel i en slik prosess. Militær fredsinnsettelse og militær innsats brukes synonymt. Av praktiske grunner sløyfes vanligvis "freds". Militær innsats kan imidlertid ikke alene løse en krise eller konflikt, men kan være et helt nødvendig instrument i håndteringen. Erfaring viser dessverre at den militære innsatsen for ofte har blitt stående

igjen alene uten at andre fredsskapende virkemidler blir satt inn, hvertfall ikke i tilstrekkelig grad for å løse konflikten (= skape internasjonal fred og sikkerhet). Eksempler på dette finner vi bl a ved FN-operasjonene på Kypros (UNFICYP), i Sør-Libanon (UNIFIL) og på grensen mellom India og Pakistan (UNMOGIP).

Militær (freds)innsats betegner virksomhet hvor militært personell og militært materiell benyttes i håndtering av internasjonale konflikter og kriser. Personell kan være enkeltpersoner (offiserer) og/eller avdelinger av forskjellig type og størrelse. Mengden av militært materiell kan variere meget sterkt, og dekker hele spekteret - fra uniformer til kampfartøy, fly og stridsvogner. Slik militær innsats blir i denne studien delt i tre typer, som angitt foran. En samlebetegnelse for disse militære innsatstypene er **militære fredsoperasjoner**, mens **fredsoperasjoner** betegner alle typer operasjoner innenfor fredsskaping - sivile og militære. Det kompliserer bildet noe at to av de militære innsatstypene - **fredsbevarende styrker** og **observatørkorps** - begge faller inn under samme operasjonsbetegnelsen - **fredsbevarende operasjoner**. Den tredje militære innsatstypen - **fredsopprettende styrker** - er derimot alene om sin operasjonsbetegnelse - **fredsopprettende operasjoner**. Disse tre militære innsatstypene blir grundig beskrevet i neste del av studien.

Fredsopprettning brukes i denne studien stort sett i samme betydning som den engelske termen Peaceenforcement. I enkelte sammenhenger er dette på norsk kalt fredsskaping, noe som ansees uheldig på grunn av sannsynligheten for falske assosiasjoner til fenomenet som på engelsk betegnes Peacemaking (se ovenfor).

En militær styrke består av en eller flere militære avdelinger, og kan altså ikke bestå av kun enkeltpersoner (f eks observatører) alene.

TYPER MILITÆR FREDSSINNSATS I ETTERKRIGSTIDEN OG I FREMTIDEN

I denne delen av studien beskrives og sammenlignes de tre typene av flernasjonal militær innsats som har vært anvendt etter 2. verdenskrig i håndtering av internasjonale konflikter og kriser. Deretter vurderes hvilke behov det kan antas å bli i fremtiden.

Innsatstyper

I etterkrigstiden har flernasjonal militær innsats vært nyttet i håndtering av internasjonale konflikter en rekke ganger. Den militære innsatsen har vært nyttet som ledd i å håndtere situasjoner hvor væpnet konflikt har oppstått eller hvor det har vært overhengende fare for det. Det har vært en større tendens til at det internasjonale samfunn bruker militære midler i konflikter hvor væpnet konflikt har oppstått, og følgelig brudd på internasjonal fred og sikkerhet har skjedd, enn for å hindre at så skjer (preventivt). Forutsetningene for at slik konflikt-preventiv militær innsats skal kunne bli brukt, og for at det skal lykkes, synes imidlertid å ha økt i kjølvannet av den kalde krigen.

Ut fra type og nivå av maktmidler som den enkelte operasjon er utrustet med, og autorisert for å kunne benytte, kan den militære innsatsen som har vært brukt i håndtering av internasjonale kriser deles i tre typer: (Engelske betegnelser er satt i parentes).

- Observatørkorps (Observer Missions) - OK
- Fredsbevarende styrker (Peacekeeping Forces) - FBS
- Fredsopprettende styrker (Peaceenforcement Forces) - FOS

De to førstnevnte - OK og FBS - inngår begge i det som benevnes fredsbevarende operasjoner (Peacekeeping operations). Det er imidlertid så vesentlige forskjeller mellom OK og FBS langs flere faktorer at de her behandles som to ulike typer innsats.

Det er FN som har stått for de fleste fredsoperasjoner med militær innsats i etterkrigstiden. FNs dominerende rolle på dette felt er naturlig ut fra at slike aktiviteter i første rekke har sin hjemmel i FN-pakten, og at nesten alle verdens nasjoner har sluttet seg til denne Pakten gjennom sitt medlemskap i FN. Klarest hjemler Pakten slik militær innsats i kap 7. I artikkel 42 hjemles FOS, i det omfang det etter Sikkerhetsrådets vurdering måtte være behov for i hvert enkelt tilfelle. I artikkel 40 gis det, i langt mer vage ordelag enn i artikkel 42, hjemmel for OK og FBS, uten at noen av disse aktivitetene er nevnt direkte - noe de forøvrig ikke er i hele FN Pakten. OK og FBS er, med rette, blitt karakterisert som fredelige midler, og faller som sådanne egentlig under kap 6 i Pakten ("Fredelig bileggelse av tvister"). På grunn av OK og FBS' noe uklare hjemling, med saklig tilhørighet i to av Paktens kapitler, blir de også benevnt "kap 6,5 operasjoner". Den overordnede hjemmel for FNs innsats på disse felt finnes egentlig i Paktens artikkel 1, hvor FNs fremste formål angis å være

"å opprettholde mellomfolkelig fred og sikkerhet, og i dette øyemed å treffe effektive, kollektive tiltak for å hindre og fjerne trusler mot freden og å undertrykke angrepshandlinger eller andre fredsbrudd ...".

FN-pakten gir i kap 8 også rom for at regionale organisasjoner kan påta seg eller bli delegert slike oppgaver fra FN (Sikkerhetsrådet). Det er i den forbindelse verd å merke seg at f eks NATO-pakten både i sin generelle innledning og i artikkel 1 understreker at den bygger på FN-pakten og dens hensikt og prinsipper.²

Med ett unntak har norsk militær deltagelse i internasjonale fredsoperasjoner funnet sted innenfor rammen av FN-regi eller FN-autorisasjon. Eksempel på FN-autorisasjon er Gulfkrigen 90-91. Unntaket er den norske deltagelsen i Multinational Force and Observers (MFO) i Sinai fra 1981.³ Norge har, sammen med de øvrige nordiske land, vært av de aller fremste land til å støtte opp om FNs operasjoner, både når det gjelder deltagelse med personell og finansiering. Ved Stortingsproposisjon nr 61 etablerte Norge i 1964 spesielle styrker i beredskap for FN-tjeneste.⁴ Dette ble gjort etter at FNs Generalsekretær hadde anmodet alle medlemmer om å forberede slik støtte til FN. Norge koordinerte sitt bidrag med de andre nordiske land, som også etablerte beredskapsstyrker for FN samtidig med Norge.

En vesentlig del av denne norske styrken har siden 1978 deltatt i FNs fredsbevarende styrke i Libanon (UNIFIL). Det er hittil nær 25 000 norske soldater (av alle grader) som har tjenestegjort i UNIFIL. I forhold til folketallet er det eksempelvis forholdsmessig flere nordmenn som har deltatt i UNIFIL enn det var amerikanere som deltok i Vietnam-krigen.⁵

Faktorer

For å få frem likheter og forskjeller mellom de tre innsatstypene benyttes følgende faktorer:

- maktmidler
- mandatgiver
- mandatinnhold (oppdrag)
- bevæpning
- organisasjon
- logistikk
- økonomi
- utdanning
- operativt konsept

Først en kort forklaring av hva som legges i de ulike faktorer.

Maktmidler

Maktmidler betyr i vid forstand alle midler som står til rådighet for å påvirke partene i en konflikt, i den hensikt å oppfylle mandatet, samt ivareta sikkerheten for dem som deltar i operasjonen. I militær sammenheng er maktmidler nært knyttet til bruk av våpen, også i fredsoperasjoner. Det er viktig å ha klarhet om på hvilken måte, med hvilken hensikt, og i hvilke situasjoner den bevæpning som er til disposisjon kan og bør benyttes. Disse forhold bør fremgå av mandatet. Tilgjengelige maktmidler og reglene for å kunne bruke dem er avgjørende for hvilket operativt konsept som kan benyttes i operasjonen.

Regler for bruk av militære maktmidler betegnes i engelsk språk som Rules of Engagement (ROE).

Mandatgiver

Mandatgiver er den/de som har gitt det mandat operasjonen hjemler sin aktivitet under. Oftest har mandatgivende innstans vært FN, men det finnes også andre alternativer. Det er dog et krav at mandatgiver må omfatte mer enn en stat. Hvis ikke vil operasjonen komme i kategorien alminnelig krigføring eller "ta seg til rette", og følgelig ikke falle inn under kategorien internasjonale fredsoperasjoner. Mandatgiver vil normalt også ha kommando og kontroll over operasjonen, men det finnes unntak.

Mandatinnhold

Mandatet angir generelt hvilken oppgave operasjonen er tiltenkt å løse. Hva hensikten med operasjonen er, hva som ønskes oppnådd og hvordan det skal gjøres, kan fremgå mer eller mindre detaljert. Det militære oppdraget hentes fra mandatet, som også er meget sterkt styrende for det operative konsept operasjonen kan benytte.

I kjølvannet av den kalde krigen har vi sett at mandatene for FNs fredsoperasjoner har blitt både mer omfattende og mer sammensatte, og at grensene mellom ulike typer operasjoner dermed har vist en tendens til å bli mindre klare. Et eksempel på en slik omfattende og sammensatt operasjon er FNs operasjon i Kambodja - UNTAC, hvor FN har påtatt seg nærmest alle statlige internfunksjoner for et ikke helt definert tidsrom.

Bevæpning

Bevæpning omfatter alle typer våpen og stridsmidler som de militære styrker er utrustet med. Bevæpning inkluderer alt fra de minste håndvåpen for selvforsvar til stridsvogner, kampfly, missiler og kampfartøy. Bevæpning er intimt knyttet til mandat og operativt konsept.

Organisasjon

Med organisasjon forstås både antall personer som deltar, hvilke organisatoriske elementer som inngår, deres innbyrdes funksjon og betydning, og den konkrete måte de er organisert på.

Logistikk

Logistikk omfatter alt som har med understøttelse av operasjonen å gjøre. I denne sammenheng er i første rekke mengde og type av forsyninger som trengs, samt den praktiske gjennomføring - herunder også transport - av betydning. Logistikk-behovet er en funksjon av bl a geografi, topografi, partenes militære kapasitet, og volum og varighet av operasjonen.

Finansiering

Finansiering er primært et spørsmål om hvordan de midler skaffes som operasjonen koster. Det er oftest nær sammenheng mellom hvem som betaler og mandatgivende instans. Finansiering av militære fredsoperasjoner er oftest problematisk.

Utdanning

Med utdanning forstås den tilegning av kunnskaper, ferdigheter og holdninger som er nødvendig for å oppfylle mandatet. Det kan være snakk om ferdigheter både på individ- og avdelingsnivå. Utdanning i ferdighet på avdelingsnivå benevnes oftest trening eller øving. Det er i stor grad snakk om militære kunnskaper og ferdigheter, men det er også behov for vesentlig grad av kunnskaper og ferdigheter som ikke tradisjonelt er regnet som militære. Det er tildels ulikt behov for innhold i og nivå eller kvalitet på utdanning for ulike typer militært fredsarbeid.

Operativt konsept

Operativt konsept uttrykker i grove trekk forutsetningene for og hensikten med en operasjon, og gir et overordnet bilde av operasjonen. Det operative konsept er en generell beskrivelse av hvordan man med hjelp av tilgjengelige ressurser, og innenfor de øvrige gitte rammer, praktisk vil løse det oppdraget (oppfylle det mandatet) man har.

Man kan snakke om operativt konsept på flere nivå. For eksempel operativt konsept for en bestemt type innsats - som FBS, eller operativt konsept for en konkret operasjon - som UNDOF. Det operative konsept danner igjen grunnlag for å utvikle planer og for ledelse i de enkelte operasjoner. Et generelt operativt konsept for en operasjonstype betegnes iblant også **doktrine** (Doctrine på engelsk).

Observatørkorps - OK

Maktmidler

Observatørkorps representerer det laveste nivå av maktmidler innen militære fredsoperasjoner. Observatørene er ubevæpnet, og er følgelig heller ikke i stand til å drive noen form for væpnet selvforsvar. OKs makt ligger i at de får kunnskap om og innsikt i hva som skjer i et konfliktområde, og derved at det internasjonale samfunn/FN kan velge å legge politisk,

økonomisk eller andre typer press på partene, basert på OKs arbeide.

Mandatgiver

Hittil har de aller fleste militære observatørkorps vært i FNs regi, med sitt mandat gitt av FNs sikkerhetsråd (S-råd) og under ledelse (kommando) av Generalsekretæren (gen sekr). Det første OK som FN etablerte var UNTSO⁶ med hovedkvarter i Jerusalem. UNTSO ble etablert 29 mai 1948 og har vært i kontinuerlig operasjon siden. FN har i alt etablert et tittalls OK, hvorav 5 fortsatt pågår.⁷ Norge har deltatt i de fleste, og deltar for tiden (jun 92) i 4 av de 5 som pågår.

Mandatinnhold

OKs oppgave har primært vært å observere overholdelse av våpenhviler, tilstedeværelse eller forflytting av militære avdelinger og utstyr, og å rapportere sine observasjoner til sin oppdragsgiver - som altså i første rekke har vært FN. Derved har FN bidradd til å legge press på partene ved å bringe "verdens upartiske øyne" helt inn i sentrum av konflikten. Slik reduseres muligheten for partene til å skylde på hverandre, eller til å si en ting og gjøre noe helt annet. Informasjonene vil også kunne nyttes for å iverksette ikke-militære sanksjoner av ulik art mot den eller de av partene som ikke overholder avtaler, FN-pakten eller folkeretten. Det sistnevnte har i liten eller ingen grad vært benyttet, basert på informasjonen fra OK.

OK kan også ha en mer aktiv og mer direkte problemløsende rolle ved å på stedet ta stilling til konflikter mellom parter, i en form for meglerfunksjon. Denne rollen begrenses til det partene gjensidig aksepterer. OK må i enhver sammenheng ha en nøytral og upartisk rolle i forhold til alle parter i konflikten.

Bevæpning

Deltagerne i observatørkorps er og har tradisjonelt vært ubevæpnet. Deres "makt" har, som beskrevet foran, vært av en helt annen art. I enkelte operasjoner har lett bevæpnede mili-

tære avdelinger inngått sammen med ubevæpnede observatører, eksempelvis i UNYOM og ONUCA. Disse militære avdelingene har da hatt støtte eller sikringsfunksjoner, og tildels hatt andre oppgaver, som f eks avvæpning (ONUCA). Det er ingen indikasjoner på at observatørens status som ubevæpnet vil bli endret.

Organisasjon

Observatørkorps består av militære enkeltpersoner (offiserer). De kan være organisert i ulike grupper på fra to til flere personer, men er ikke organisert i det man forstår med militære avdelinger. Lederen for et OK benevnes på engelsk Chief Military Observer - CMO, bortsett fra i UNTSO hvor han benevnes Chief of Staff - COS. Deltakerne forøvrig kalles militære observatører, ofte bare observatører (UN Military Observer, forkortet UNMO). Antallet deltagere i et OK har variert fra 2 i DOMREP til ca 1500 i UNIKOM, men har ofte vært under eller like over 100.

Logistikk

Da antallet deltagere er relativt lite, stilles det små logistiske krav. Det er mandatgiver som har hatt logistikk-ansvaret.

Finansiering

OK er relativt billige operasjoner, og finansiering blir følgelig heller ikke så vanskelig. Det må dog legges til at med FNs meget vanskelige finansielle situasjon er finansieringen av enhver FN-operasjon forbundet med vansker.

Utdanning

For å kunne løse sin oppgave i å rapportere må observatøren forstå hva det er han observerer. Dette er da formodentlig også grunnen til at militære offiserer nyttes til å observere militært orienterte konflikter. Den militære kunnskap og innsikt som offiserer fra de fleste land har når de har nådd kaptein/majors nivå vil ofte være tilstrekkelig. Det kan imidlertid være behov for eksempelvis spesiell utdanning i kjenningstjeneste for den konkrete type materiell som er involvert

i den enkelte operasjon. Språk er et annet felt det kan være behov for opplæring. Når det derimot gjelder de deler av observatørfunksjonen som angår lokal konfliktløsning og "dommer-" eller meglerfunksjon, krever det kunnskaper, ferdigheter og ikke minst holdninger som ikke er et like naturlig resultat av alle nasjoners offisersutdanning. Dessuten krever slike roller relativt stor grad av lokal-kunnskap i et vidt spekter. På disse felt er det derfor behov for spesiell utdanning for offiserer som skal være observatører. Norske offiserer har i første rekke fått slik utdanning gjennom deltagelse i felles nordiske FN-kurs.⁹

Operativt konsept

Det operative konsept for OK er basert på at partene i konflikten i hovedsak aksepterer den rollen OK utøver. Uten slik aksept er det ikke mulig for OK å løse sine oppgaver. De viktigste elementene i OKs operative konsept er:

- Etablering av observasjonsposter (OPer) hvorfra observatørene observerer og rapporterer.
- Patruljering med kontinuerlig observasjon underveis, på forhåndsbestemte steder, eller til bestemte tider.
- Utrykning fra etablerte baser eller leire ved bestemte hendelser, f. eks ved konfrontasjoner mellom partene eller når ulike typer brudd på avtaler registreres. Når slike hendelser registreres kan man enten bare rapportere, søke å bilegge konflikten, søke å stanse og reversere avtalebruddet, eller en kombinasjon av de nevnte.

Det er viktig at både observeringen og rapporteringen skjer på en slik måte at OKs upartiske og nøytrale rolle ikke med rette kan trekkes i tvil av noen part. Det er også viktig at rapporteringen fra OK til mandatgiver skjer hurtig. Det er like viktig at mandatgiver er i stand til hurtig og fortløpende å vurdere rapportenes innhold, og når nødvendig også reagere raskt og hensiktsmessig overfor partene.

Fredsbevarende styrker - FBS

Maktmidler

Det er ikke internasjonale, formelt vedtatte regler for FBS' tilgjengelighet på, eller bruk av, maktmidler. De regler som i praksis følges kan variere noe, men har klare fellestrekk. De har primært sitt opphav i FN-resolusjoner som har opprettet FBS, men dels har de vokst frem ved praktisk tilpassing til ulike situasjoner. Basert på disse reglene, og denne praksis, kan vi si at FBS er autorisert for et midlere nivå av maktmidler, både hva angår tilgang på og bruk av slike. Bruk av våpen spiller en meget liten rolle blant de midler FBS bruker for å løse sine oppgaver. Våpen kan i hovedsak nyttes for to formål:

- Til selvforsvar. Dette er tolket som direkte forsvar av eget og andre FN personers liv, samt forsvar mot inn-trenging av uvedkommende i FN-personellets posisjoner.
- Når FBS hindres med voldelige midler i å bevege seg slik det er nødvendig for å løse sitt oppdrag.

Her foreligger en fare for en eskalering som er både uønsket og uheldig. FBS må særlig vokte seg for faren av å bli part i konflikten. På den annen side kan det noen ganger være et behov for å vise at man både kan og vil bruke sine våpen, når det er nødvendig. Ellers vil det kunne være vanskelig å oppnå nødvendig troverdighet hos partene.⁹ I forbindelser med konflikter av den art hvor FBS kan bli anvendt, er det en tendens til at destruktive, halv- eller helkriminelle elementer får et friere spillerom enn normalt - selv der hvor det eksisterer en relativt stabil statsledelse. Ikke minst overfor slike elementer kan det også ved FBS være nødvendig og effektivt iblant å ha tilgang på et noe høyere nivå av maktmidler.

Det er denne balansegangen mellom å vise fasthet og smidighet som ofte vil avgjøre om den enkelte FBS oppnår den nødvendige tillit og respekt hos partene - som igjen er en forutsetning for å kunne fylle den meget vanskelige rollen de

har fått tildelt.

Det må antas at proporsjonalitetsprinsippet¹⁰ vil bli lagt til grunn når FBS' bruk av makt vurderes i ettertid. Følgelig bør også dette legges til grunn av FBS på forhånd. Den erfaring vi har fra FBS tilsier at de praktiserer en meget restriktiv linje for bruk av makt. En slik praksis synes rimelig, også ut fra det faktum at partene i konflikten alltid disponerer større og tyngre militære midler enn FBS. Utstrakt bruk av maktmidler vil derfor sjelden være i FBS' egen interesse.

I tillegg til våpenmakt har FBS også andre og mindre voldelige maktmidler til disposisjon. Det kan være å fysisk blokkere veien for partene, enten med utstyr eller personell. Dette kan kombineres med filming, fotografering eller annen "bevisopptagelse", eller disse sistnevnte midler kan brukes alene. Deres reelle makt er imidlertid variabel, og er vel nærmest proporsjonal med de berørte parters følsomhet overfor internasjonalt press.

Mandatgiver

Det er FN som har opprettet flest FBS, men hvertfall tre større FBS har hatt andre mandatgivere.¹¹ Felles for disse ikke-FN FBS er at det alltid var minst én stormakt med som mandatgiver, og at disse FBS ble opprettet i en tid hvor den kalde krigen synes å ha redusert FNs mulighet til å opprette dem. FBS med mandat fra FN står under Generalsekretærens kommando, dog slik at den formelle disiplinærmyndigheten forblir avgivernasjonens ansvar og myndighet.¹² De øvrige FBS har enten stått direkte under egen nasjonal kommando - som f eks MNF i Beirut - eller under kommando av en instans etablert av mandatgiver - som f eks MFO i Sinai.¹³

Mandatinnhold

Mandatinnholdet for FBS består av en eller flere av følgende elementer:

- etablere en buffersone mellom parter i en konflikt (f eks UNEF II, UNDOF og UNFICYP etter 74)
- overvåke våpenhvile (f eks som ovenfor)
- overvåke tilbaketrekking av styrker (f eks UNEF I)
- overvåke andre avtaler mellom partene i en konflikt (f eks MFO)
- etablere/opprettholde ro og orden, og derved beskytte sivilbefolkningen i et område hvor ingen statsmakt for tiden selv har tilstrekkelig potensiale til å gjøre det (delvis UNIFIL)

Det er et krav og en forutsetning at FBS skal opptre upartisk og nøytralt i forhold til alle parter i konflikten. Det er også en forutsetning at alle partene i en konflikt aksepterer etableringen av en FBS.

Uttrykk som "peacekeeper by force" og "... broadened peace-keeping tasks ..." hentet fra media¹⁴ den senere tid, kan antyde et ønske om å utvide FBS' funksjoner. En slik utvidelse synes å innebære at man kan tenke seg å gå lenger i retning av å tvinge partene, noe som igjen betinger videre fullmakter for bruk av makt og større midler til å gjøre det. En slik utvikling vil kunne få vesentlige konsekvenser på en rekke felter, og vil berøre flere av de faktorene som brukes for å få frem ulikheter og likheter her. Det vil bli et vesentlig problem i forhold til upartiskhet og nøytralitet. Det er både et formelt og et praktisk spørsmål hvor langt en FBS kan gå i retning av tvangstiltak før det opphører å være en FBS og går over til å bli en variant av FOS. Det kan være vanskelig å se hvor denne grensen helt eksakt går, og spørsmålet blir nærmere berørt under sammenligningen av innsatstyper.

Bevæpning

FBS er lett bevæpnet og utrustet, primært for å ivareta sin egen sikkerhet. Ved siden av at alle har sitt personlige våpen har de også avdelingsvåpen som maskingevær, panservernvåpen for korte og midlere hold og enkelte har også bombekastere. For fysisk mobil beskyttelse er det en økende tendens til å benytte pansrede personellkjøretøyer. Disse er ikke noe våpen, men de har vanligvis påmontert mitraljøser.

Avhengig av hvor langt man går i retning av øket maktbruk kan det medføre behov for øket og tyngre bevæpning for FBS.

Organisasjon

Fredsbevarende styrker består av militære avdelinger fra flere ulike nasjoner. Avdelingene kan være ulikt organisert, basert på avgivemasjonens tradisjoner og det oppdrag de skal løse. Kjernen i FBS utgjøres imidlertid av lette infanteriavdelinger (ref bevæpning). Disse er organisert i lag, tropper, kompanier og bataljoner. Det er sjelden, særlig i FN sammenheng, at hver nasjon stiller mer enn en bataljon (500 til 900 personer). I bataljonene inngår også mindre avdelinger for ledelse og forsyning som samband, sanitet, transport, proviant, drivstoff, ammunisjon, verksted, vedlikehold, velferd, post og idrett. Det laveste integrasjonsnivå for styrker fra ulike nasjoner er vanligvis kompaninivå. Det har vært forsøkt med flernasjonale kompanier - f eks i den dansk-norske (DANOR) bataljonen i UNEF I - men erfaringene med dette var ikke bare gode. Dette skyldes primært at på kompani-nivå (og lavere) er det svært vanskelig å operere effektivt med ulike disiplinær-systemer, ulike systemer for hygiene og orden, og ulike språk. Selv om det finnes eksempel på at flernasjonale kompanier fungerer akseptabelt - som f eks i UNIFILs Force Mobile Reserve - synes kompani-nivå å være laveste integrasjonsnivå som bør benyttes. I en FBS er det i tillegg til infanteribataljonene også ulike forsyningsavdelinger av kompani eller bataljon størrelse. Disse ivaretar ulike logistikk og støtte-funksjoner for hele styrken.

Lederen av FBS benevnes "Force Commander" - FC (styrke sjef). FC har kommando over alle avdelinger i en FBS. Han har en stab til å hjelpe seg med ledelsen av styrken. Staben består i FN sammenheng av både militære - de fleste fra de samme land som stiller avdelinger - og av sivile ansatt av FN. FBS har vist tendens til i økende grad å bli byråkratiske og administrativt kompliserte jo lenger de er i funksjon.¹⁵ Dette må antas å primært være en følge av det vekstkraftige og arbeidskrevende FN-byråkratiet, som synes å tilrive seg en større og større dominans jo lenger en operasjon pågår.

Totalt antall deltagere i en FBS har variert fra nær 20 000 i ONUC til 1450 i UNDOF, men de fleste har variert mellom 2500 og 7000.¹⁶

Logistikk

Logistikk er en vesentlig faktor ved FBS, fordi både omfang og volum av de forsyninger som trengs er relativt store. Ansvar for logistikk tilligger normalt mandatgivende instans, og ikke avgivende nasjon. Det logistiske hovedløftet er ved oppstart, da avdelingene og de initielle forsyninger de trenger for å løse oppdraget må bringes til operasjonsområdet. Dette er ikke minst en stor transportmessig oppgave. Ved siden av flere tusen personer og deres personlige utstyr er det samtidig snakk om bl a hundrevis av større kjøretøy, kjøkkenutstyr, forlegningsutstyr, større og mindre anleggsmaskiner og annet ingeniørmateriell for å rydde veier og bygge beskyttelse, samt proviant og drivstoff. Umiddelbart derpå må etterforsyning starte. Dette omfatter i det minste proviant, drivstoff og vedlikeholdsmateriell (f eks reservedeler), men etter kort tid også erstatning for alle typer utstyr etter hvert som dette blir ødelagt eller slites ut. Forsyningstjenesten inne i operasjonsområdet (Area of Operation - AO) tar FBS seg av selv, mens det utenfor AO hovedsakelig er mandatgivende innstans som må ta seg av dette. I den grad tilfredsstillende forsyninger kan skaffes i AO gjøres det, men dette har i liten grad vist seg mulig.

Finansiering

Ansvar for finansiering tilligger naturlig mandatgivende instans. I FN-sammenheng har det vært ulike måter å løse finansieringen på. Prinsippet er at avgivende nasjon skal få refundert sine utgifter. På grunn av FNs stadig vanskelige økonomiske tilstand, må imidlertid iblant avgivende nasjon betale eller forskuttere vesentlige deler selv, uten å få dette tilbakebetalt - hvertfall på kort sikt. FNs operasjon på Kypros, UNFICYP, har hittil i sin helhet måttet finansieres av de nasjoner som avgir styrker.

Den hittil dyreste av FNs FBS er UNIFIL, som inntil våren 1990 hadde kostet nær \$ 1,8 mrd! Det utgjør et beregnet gjennomsnitt på \$ 150 mill pr år. Den "billigste" FBS i FNs regi hittil var UNEF I, som kostet "bare" ca \$ 214 mill, eller et beregnet årsgjennomsnitt på ca 20 mill. Det er ikke gjort noen justering for prisstigning eller utvikling i pengeverdi i disse angivelsene.

Utdanning

For å gjøre en tilfredsstillende jobb må FBS personellet ha nødvendige kunnskaper, ferdigheter og holdninger. Innholdet i disse begrepene har utviklet seg over årene, men det har vært lite skriftlig dokumentert på dette felt - både nasjonalt og internasjonalt. Internasjonalt har vi siden 1978 hatt International Peace Academy's (IPA) Peacekeepers Handbook, som er en på mange måter glimrende håndbok. Den gir imidlertid langt fra tilstrekkelig grunnlag å basere utdanningen på. IPA er dessuten en frittstående organisasjon uten noen formell autoritet til å gi utdanningsdirektiver.

Nasjonalt har vi siden 60-tallet hatt utdanningsprogrammer for de ulike typer avdelinger som har vært i beredskap for FN-tjeneste. Kvaliteten på disse programmene har vært varierende. I 1991 kom FNs retningslinjer for trening for FBS. Disse brakte lite nytt i forhold til hva som har vært praktisert i Norge i mange år. Det må imidlertid sees som et meget langt skritt i riktig retning at FN endelig fikk gitt ut slike retnings-

linjer, og en god hjelp for nasjoner med liten eller ingen erfaring på dette området.

Den kalde krigen hindret tilstrekkelig enighet til at FN tidligere kom noen vei i arbeidet med å utarbeide slike retningslinjer. Det er dog et paradoks at FN drev med fredsbevaring i omkring 43 år før organisasjonen skrev sine første ord om hvordan dette skulle utøves, ut over det som står i ulike resolusjonstekster. Det antydes forøvrig fra FN sekretariatet at man allerede er i ferd med å revidere og forbedre de utgitte retningslinjene for utdanning.

I tillegg til de generelle kunnskaper som ønskes og forventes hos soldater av alle gradsnivå i enhver nasjon, er det også et helt avgjørende og omfattende behov for spesielle kunnskaper. Det gjelder i første rekke kunnskaper om fredsbevaring generelt: Hva fredsbevaring er, ideen og prinsippene som ligger til grunn for det, hva som har vist seg å virke godt og dårlig osv. Dessuten er det et helt avgjørende behov for språkkunnskap og kunnskap om de lokale forhold i den aktuelle operasjonen. Det gjelder primært grundige og detaljerte kunnskaper om partene og forholdet mellom dem, men også om forhold som angår egen evne til å (over-)leve i området.

For ferdigheter gjelder de samme generelle betraktninger som for kunnskaper. De spesielle ferdighetene som kreves vil variere med hvordan den enkelte operasjon drives, men vanligvis gjelder dette ferdigheter som forhandlingsteknikk, kontrollposttjeneste, observasjonsposttjeneste, patruljetjeneste, ved siden av den selvfølgelige ferdighet til å benytte det utstyr man har.

Kunnskaper og ferdigheter innen fredsbevarende virksomhet blir verdiløse hvis de ikke samtidig er parret med de rette holdninger. Det betyr i denne sammenheng primært holdning til fullstendig upartiskhet, ubestikkelighet og redelighet, men også holdninger som er i tråd med alminnelige menneskerettigheter. Det er et vesentlig poeng at holdninger primært er snakk

om modning over måneder og år, og derfor i liten grad er noe som kan læres "over natten" i form av et kort kurs.

Til sammen gir disse forhold et utdanningsbehov som i tid må gå over flere uker - i tillegg til de grunnleggende soldatmessige kunnskaper og ferdigheter, og i tillegg til holdninger som vanskelig kan tilegnes på et kort kurs. For å dekke behovet trenger man dessuten personell som har forutsetninger for å planlegge, tilrettelegge og gjennomføre slik opplæring, og man må ha de nødvendige anlegg og det nødvendige utstyr.

Operativt konsept

Det operative konsept må for det første ta hensyn til det faktum at partene har en form for "vetorett", ved at hele operasjonen er basert på partenes gjensidige aksept av den. Det operative konsept er videre avhengig av typen oppdrag/mandatinnhold. For buffersoner og overvåking av våpenhviler/avtaler har konseptet bestått i at styrken etablerer kontrollposter (CPer), observasjonsposter (OPer) og patruljerer et område for å skaffe seg kontroll med partenes virksomhet i det området. Virksomheten kan ha mer eller mindre permanent art, både hva angår etablering av hjelpemidler og utnyttelsen av dem. Nødvendig fleksibilitet oppnås dessuten ved å forberede og utnytte reserver. Denne typen konsepter er det vunnet relativt mye erfaring med, da de er benyttet i svært mange av de operasjonene som er gjennomført. Disse erfaringer og denne praksis er imidlertid ikke nedfelt skriftlig, i form av et operativt konsept for FBS. Det nærmeste man kommer er kanskje International Peace Academy's (IPA) "Peacekeepers Handbook", men denne er et langt mer omfattende og detaljert verktøy, som mer beskriver praktisk håndtverk enn et operativt konsept. Det må imidlertid understrekes at på sitt felt er IPAs håndbok et ypperlig hjelpemiddel.

Når det gjelder ro-og-orden typen oppdrag er det både langt mindre praktisk erfaring med det (som hovedoppgave) og mindre å finne nedtegnet - selv i indirekte form. Det kan sies generelt at dette er mer en type politioppgave, hvor styrken

virker best når den lever nært og blant det folk den skal bidra til ro og orden hos. Patruljer, CPer og andre kontroll- og overvåkingsteknikker er hjelpemidler som er anvendelige også for ro-og-orden typen oppdrag.

FBS er generelt basert på forhold som upartiskhet, nøytralitet, samarbeide, gjensidig tillit og aksept i forholdet til partene. Det operative konsept må følgelig baseres på de samme forhold. Endrer eller fjerner man ett eller flere av disse, vil det kunne få vesentlige konsekvenser for det operative konsept. Dette må tas i betraktning når man vurderer å utvide funksjonsområde for FBS.

Fredsopprettende styrker - FOS

Det er bare tre eksempler på FOS å hente eksempler og erfaring fra - den USA-ledede FN styrken i Koreakrigen tidlig på 50 tallet, den USA-ledede koalisjonen mot Saddam Hussein i Gulfkrigen 1990-91, og delvis fra en fase i FN operasjonen i daværende Kongo (ONUC) tidlig på 60 tallet. Det må legges til at operasjonene i Gulfen 90-91 dekket et vidt spekter innen FOS - fra den mest intense luft-/landkrigen til Operation Provide Comfort, som ga hjelp til Kurderne i Nord-Irak etter at hovedkrigen var avsluttet. De operasjonene som er nevnt foran er tildels vesentlig forskjellige langs flere av faktorene. Det er derfor vanskelig å trekke generelle erfaringer som er dekkende for alle tre operasjoner.

Maktmidler

FOS er ikke basert på aksept fra alle berørte parter, slik OK og FBS er det. FOS er beredt til å bruke nødvendige militære maktmidler for å påtvinge en eller flere parter verdenssamfunnets (mandatgivers) vilje. Bruk, eller trusler om bruk av militære maktmidler er hovedinstrumentet FOS benytter for å løse sine oppdrag. Rammer eller grenser for maktbruken, ut over de som folkeretten generelt setter, er formelt ikke gitt. Det kan antas at verdenssamfunnets reaksjoner vil være meget

kraftige og negative om FOS skulle bryte folkeretten. En slik oppfatning begrunnes bl a i hvor opptatte media var av denne type spørsmål under Gulf krigen. Rules of Engagement (ROE) må fastsettes for hver enkelt operasjon. Det må antas at for eksempel de styrkene fra USA som deltok i luftkrigen mot Saddam Hussein jan/feb 91 var gitt vesentlig ulike ROE i forhold til de styrkene fra USA som deltok i Provide Comfort.

Mandatgiver

FN har stått som formell mandatgiver i to av tilfellene (Korea og Kongo). For Gulf krigen er spørsmålet om mandatgiver vanskeligere å besvare helt presist. Formelt er det neppe riktig å si at det var FN som ga mandatet, all den tid den USA ledede koalisjonen formelt ikke ble opprettet av FN, og formelt heller ikke stod under FNs ledelse. Koalisjonen hjemlet imidlertid sin virksomhet i FN (Sikkerhets rådets) resolusjoner, og disse resolusjoner autoriserte slik virksomhet (særlig S råds resolusjon 678).

Det stilles meget høye krav til ledelse på felter som kommando, kontroll, samband og etterretning ved FOS, både hva angår omfang og kvalitet. Årsaken er primært at det står svært mye på spill - konsekvensene kan være katastrofale hvis det ikke går som ønsket - og at det er tildels meget store og kompliserte militære organisasjoner involvert. I begge de virkelig store operasjonene (Korea og Gulfen) har FOS vært ledet av USA. USA har samtidig vært største militære bidragsyter, og dominert operasjonen både militært og politisk. I Kongo ble styrken ledet av FC ONUC, som igjen stod under FNs kommando via Generalsekretæren. Den militære stabskomite, som er beskrevet i FN-paktens artikkel 47, var imidlertid ikke i funksjon. Rivaliseringen mellom supermaktene kan antas å være en hovedårsak til at så ikke skjedde i den sammenheng. Særlig for FOS i stor skala¹⁷ er det imidlertid vanskelig å se for seg at den militære stabskomiteen vil kunne fylle den funksjonen den er forutsatt å ha. En slik skepsis er basert på flere forhold. Et forhold er den lave sannsynlighet for tilstrekkelig enighet i komiteen - selv etter at den kalde krigen

er slutt. Et annet forhold er den lange reaksjonstiden i et slikt organ. Et tredje forhold er stormaktenes generelle uvilje mot å gi fra seg nasjonal styring med så store styrker som det her kan være snakk om - og hvertfall til et organ som dette. Et fjerde, og særs viktig moment, er at FN ikke er organisert, utrustet og bemannet for å kunne utøve slik ledelse. Det er med et nødsrik at FN klarer å lede de relativt mye enklere FBS.

Ledelse av FOS i stor skala synes det derfor i liten grad å ligge til rette for at FN er i stand til å utøve, eller at nasjoner - og særlig stormaktene - vil være villige til å akseptere slik FN-ledelse. Slike operasjoner må derfor enten ledes av andre organisasjoner som er i stand til dette, og av slike har vi vel i dag bare NATO,¹⁸ eller at oppgaven gis til en av stormaktene - slik det skjedde i både Korea og Gulfen. Ledelse av FOS i mindre skala synes det i langt større grad å ligge til rette for at FN burde kunne utøve. Det betinger imidlertid en vesentlig forsterking, og tildels ny-etablering av organer for dette i FN-sekretariatet.

Mandatinnhold

FOS oppgave er å påtvinge en eller flere parter i en konflikt en løsning, primært ved å vise frem eller å benytte sine militære maktmidler. Det reelle innholdet i mandatet til de FOS vi har sett skiller seg lite eller ikke fra oppdrag militære avdelinger normalt vil få i en krigssituasjon hvor rammen ikke var FOS. Det betyr at militære avdelinger som deltar i FOS i det vesentligste får å gjøre hva militære avdelinger primært er organisert, utrustet og trenet for å gjøre. Selve mandat-formuleringene har imidlertid vært heller diffuse. Det må antas å skyldes de politiske "fødselssmerter" slike formuleringer naturlig er ledsaget av på "den internasjonale fødestue". Verst ute i så måte var nok ONUC, der flere og flere nasjoner ønsket å fraskrive seg både fars- og fadderskap jo nærmere utviklingen bar i retning av den etter hvert uunngåelige fødsel som FOS. Man forsøkte seg først med å autorisere bruk av makt "hvis nødvendig, som en aller siste utvei"¹⁹ for å hindre

full borgerkrig. Et knapt år senere måtte man ta et skritt til, og autorisere bruk av "kraftige midler - inklusive bruk av tilpasset makt"²⁰ - i første rekke for å få en slutt på bruken av leiesoldater. FNs håndtering av situasjonen i Kongo, og de ulike mandat til ONUC, kan også sees som et uttrykk for FNs generelle motvilje mot å akseptere eller åpent gå til krig. For operasjonen i Korea var Sikkerhetsrådet vesentlig romsligere, der man anbefalte medlemmene å gi "nødvendig støtte til Sør Korea for å slå tilbake væpnet angrep".²¹ For Gulfen var forholdet ytterligere diffust, all den tid det formelt kan stilles tvil om mandatgiver. Koalisjonen benyttet imidlertid Sikkerhetsråds resolusjon nummer 678 som sin "offisielle" hjemmel. Denne er også relativt generøs, der den autoriserer bruk av "alle nødvendige midler" - dog med referanse til kap 7 i FN-pakten.²² FOS kan ikke ha ambisjoner om å bli oppfattet som nøytral eller upartisk av partene i en konflikt - hvertfall ikke av alle.

Bevæpning

Generelt utrustes FOS med de mest moderne våpen som finnes - i hvertfall mer moderne og avanserte våpen en de man må forvente å stå overfor - og i den mengde og kombinasjon som er nødvendig for å oppfylle mandatet. Dette var tilfellet både i Korea og Gulfen. ABC våpen ble dog ikke brukt. ONUC var derimot bevæpnet meget nær som en FBS, riktignok med tillegg av noen kampfly og luftvern-avdelinger. ONUCs bevæpning må imidlertid sees i lys av at ONUC både startet og sluttet som en FBS og nærmest "mot sin vilje" ble tvunget inn i en FOS-rolle i en fase av sin funksjonstid. Dessuten stod ikke ONUC overfor moderne og sterkt utrustede militære enheter, slik at behovet for ONUC heller ikke var det samme som i Korea og i Gulfen. I tillegg må det antas å ha spillt en rolle at ingen av stormaktene var direkte involvert som troppebidragsytere i ONUC, samt at Sovjetunionen delvis virket som FNs motstander i Kongo. Bevæpning kan altså variere mye også for FOS, avhengig av mandat og den militære situasjonen man står overfor.

Organisasjon

Fredsopprettende styrker er i prinsippet ordinære militære avdelinger, fra flere nasjoner, som er organisert under felles ledelse for å utøve ordinære militære operasjoner. Størrelse og innhold vil avhenge av mandatet (oppdraget). Ved siden av felles ledelse, er store krav til ledelsesfunksjonene - de såkalte C³I funksjonene (command, control, communication and intelligence) - og størrelsen på styrkene av de mest fremtredende trekk ved organisasjonen. Størrelsen har variert tildels kraftig på de FOS vi har sett, fra ca 20 000 soldater (hovedsakelig bakkestyrker) i ONUC, via ca 770 000 bakkestykker i Gulfen til ca 930 000 på det meste i Korea. For de to sistnevnte kommer i tillegg også et betydelig antall marine- og flystyrker.²³ De meget store variasjoner i styrketall understreker i hvor stor grad den fredsopprettende organisasjonen er et produkt av mandatet og den militære situasjonen man står ovenfor. Men tallene sier også at FOS generelt er mer styrkekrevende enn OK og FBS.

For regulære kampavdelinger har bataljon vært det laveste nivå på nasjonale avdelinger som stilles til disposisjon for FOS (laveste integrasjonsnivå). For logistikkavdelinger, f eks sanitet, har nasjonale enkelt-avdelinger ned til kompani vært stillet til disposisjon. Lavere integrasjonsnivå enn det som her er beskrevet ansees ikke relevant. Begrunnelsen er som for FBS, men ut fra den økede personlige risiko for personellet ved FOS vil kravet til høyt integrasjonsnivå være større.

Logistikk

Logistikk er en helt avgjørende faktor ved FOS. Dette skyldes både de enorme kvanta det kan være snakk om og de enorme konsekvensene det normalt vil ha om logistikken svikter - konsekvenser primært målt i tapte menneskeliv i FOS. I en FOS er det behov for meget stor grad av kompatible våpensystemer og utrustning forøvrig, ellers får FOS en nærmest uløselig logistikk-oppgave. Potensialet for problemer på dette feltet øker med antall deltagernasjoner i styrken. NATOs erfaringer med den multinasjonale styrken AMF (Allied Mobile

Force) er relevante i denne sammenheng. Det minnes da om at NATO har over 40 års erfaring å bygge på. I noen grad bør disse erfaringene være overførbare til FOS utenfor NATO-sammenheng, om det er formell og reell vilje til å forsøke det. Logistikk-behovet er naturlig nok stort innledningsvis, både for å forestå deployeringen av FOS og for å bygge opp tilstrekkelige forsyninger for å kunne iverksette operasjoner. Det ligger i sakens natur at begge deler innvolverer store kvanta som skal transporteres over store distanser. I tillegg kommer et anseelig etterforsyningsbehov (ammunisjon, drivstoff, proviant, reservedeler, osv) - og til slutt redeployering og "opprydding".

Noen tall fra Gulfen illustrer hva behovene kan være. Pr 15 januar 91 hadde USA fraktet ca 2,6 mrd tonn tørrgods og ca 4,9 mrd tonn oljeprodukter til/i Gulfen ved hjelp av skip. Den 15 februar deltok 179 tørrgods-skip i denne trafikken.²⁴

Finansiering

Kostnader er i stor grad en funksjon av avdelingstørrelse og forbruk, mens finansiering (fordeling av kostnadene) er et politisk spørsmål. Kostnadene ved USAs deltagelse i Gulfen ble eksempelvis anslått til 60 - 65 mrd US dollar (aug 90 til 31 mar 91), hvorav andre land - med Saudi Arabia, Kuwait og Japan i spissen - har lovet å betale ca 54 mrd. Det er stilt spørsmål om de anslåtte beløp er de korrekte. I denne sammenheng er slike spørsmål av mindre betydning, da tallene uansett er enorme.

Utdanning

Utdanning for å delta i FOS skiller seg i prinsippet ikke fra utdanning for å delta i ordinære militære krigsoperasjoner. Det som derfor blir hovedpoenget på utdanningsiden er at alle styrker som skal delta må ha et høyt nok kvalitativt treningsnivå, at de er trent for å møte den type betingelser de vil møte (f eks klima) og - ikke minst - at de er samtrent med de andre styrkene i den aktuelle FOS. Behovet for samtrenting øker jo mindre de ulike (nasjonale) avdelingene er. Bataljon

som laveste integrasjonsnivå for kampavdelinger (hær) og kompani for støtte og logistikkavdelinger, har også gyldighet ut fra at det med lavere integrasjonsnivå er behov for et omfang av internasjonal samtrening som det ville være urealistisk å gjennomføre i praksis.

Operativt konsept

Ut fra det som er sagt foran om hva FOS egentlig er, følger naturlig at operative konsept for FOS og for ordinære militære styrker for ordinære forsvars(krigs)oppdrag, i hovedsak vil være like. Det er ulike operative konsept for ulike typer forsvars(krigs)oppgaver, ihvertfall hos stormaktene. For eksempel må det antas at FOS i liten skala må kunne benytte det samme operative konsept som (høyere nivå av) "Low Intensity Conflict" - en type virksomhet det hos stormaktene finnes operative konsept ("Doctrine") for. Det betyr at det er klassiske militære prinsipper for den aktuelle type militære operasjoner som må legges til grunn for det operative konsept også for FOS. Benytter man seg av et operativt konsept som baserer seg på andre prinsipper, velger man derved også et mindre effektivt konsept. Det vil igjen kunne medføre langt større omkostninger for å nå de samme mål, omkostninger målt både i styrkebehov, økonomiske og materielle kostnader, og i tap av menneskeliv. Det er imidlertid visse variasjoner fra nasjon til nasjon - for ikke å si fra stormakt til stormakt - også hva angår operative konsepter. Det er derfor også på dette felt behov for en viss internasjonal samordning.

Bruk av FOS kan ha slike dimensjoner at det også er snakk om strategi, slik det var både i Korea og Gulfen. Også på dette felt er det tilnærmet full likhet med det som gjelder for ordinære militære operasjoner. Strategi er imidlertid et følsomt tema med klare politiske overtoner. Det kom bl a klart til uttrykk i Korea, hvor det i en fase kom til åpen uenighet på dette felt mellom den amerikanske presidenten og hans militære øverstkommanderende, med det resultat at sistnevnte måtte gå fra stillingen.

I FN-sammenheng er det i henhold til FN-paktens artikkel 47 den militære stabskomite - som består av de fem faste medlemmer av sikkerhetsrådets øverste militære sjefer - som skal "være ansvarlig for den strategiske ledelse" av eventuelle FOS. Dette har aldri vært praktisert. Som nevnt under "mandatgiver" er det heller ikke lett å se for seg at en slik ordning vil kunne fungere - selv etter at den kalde krigen er over.

Sammenligning av de tre typer fredsoperasjoner

Maktmidler

Forskjellene på dette felt er åpenbare og vesentlige. OK disponerer ingen militære maktmidler, og heller ingen makt i vanlig forstand. Deres "makt" ligger i å være det internasjonale samfunns øyne og ører i konflikten. FBS disponerer meget begrensede maktmidler. FBS skal både i prinsippet og i praksis bruke et minimum av makt, og da primært i selvforsvarsrollen - om makt må brukes. FOS disponerer derimot i prinsippet det ypperste som finnes av konvensjonelle militære maktmidler, og over eller i hvertfall på høyde med deres potensielle opponenter. Bruk, eller trussel om bruk av disse maktmidler er FOS' hovedmiddel for å oppfylle sitt mandat. Foran er det antydnet en mulig tendens til å ville utvide FBS' fullmakt til å bruke makt i retning av det som gjelder for FOS. Teknisk sett er det mulig å se for seg tilgjengelighet på maktmidler og fullmakt til å bruke dem langs en kontinuerlig skala fra FBS til FOS. En økning av såvel tilgjengelighet på maktmidler som på fullmakt til å benytte dem ut over det vi kjenner fra FBS hittil, vil imidlertid som antydnet under FBS ha tildels dramatisk innvirkning på andre faktorer. Dette behandles nærmere under etterfølgende faktorer.

Mandatgiver

FN har vært den dominerende mandatgiver for alle typer fredsoperasjoner, selv om det som nevnt foran finnes unntak. Opptiningen av den kalde krigen og oppløsningen av Sovjetunionen skulle tilsi en ytterligere øket mulighet for FN på dette

felt. Mangel på enighet i FN synes derved å ha tapt sin tidligere rolle som årsak til at vi har hatt andre mandatgivere enn FN for militære fredsoperasjoner.

Utviklingen kan imidlertid også ha skapt et større handlingsrom for regionale organisasjoner, særlig i Europa, med EF og KSSE som de viktigste. KSSE ga f eks EF mandatet til å forsøke å finne løsninger da Jugoslavia-krisen startet.

For FOS, særlig i stor skala, kan både politiske og praktiske grunner tale for at FN vil få en mer autoriserende enn direkte mandatgivende rolle. Gulfkrisen 90 - 91 og samtaler med FN delegerte fra en rekke land antyder en slik utvikling. Særlig ved FOS er det svært viktig med bred internasjonal oppslutning om, eller i det minste aksept av operasjonen. Dette gjelder uansett hvem som er mandatgiver. Hvis det ikke foreligger en slik bred oppslutning eller aksept, vil det lett kunne føre til uheldig polarisering i verdenssamfunnet og antiholdninger overfor dem som deltar i eller støtter operasjonen. Selv med den nærmest "perfekte fiende" i Gulfkrigen så vi klare tendenser i slik retning.

Det har vært en klar tendens til at mandatgiver også leder operasjonen, selv om det finnes flere vesentlige unntak - som f eks at USA ledet den operasjonen som FN ga mandat til i Korea. Det er i den sammenheng viktig å være oppmerksom på at det er klare begrensninger for hvem som kan lede ulike typer operasjoner. Enhver som er i stand til å gi et mandat vil også kunne lede OK. FBS kan i dag ledes av FN og av NATO. Andre organisasjoner vil stort sett måtte etablere ad hoc systemer for ledelse. Det må da legges til at FNs kapasitet for slik ledelse nå er sterkt overbelastet, og at erfaringene med bl a FNs ledelse av operasjonen i tidligere Jugoslavia (UNPROFOR) reiser spørsmål til FNs generelle evne til å lede operasjoner som ikke "går av seg selv" etter at mandat er gitt. Om FNs evne på dette felt vil bli forbedret, og om andre organisasjoner som f eks Vestunionen vil få slik evne, gjenstår å se.

Når det gjelder FOS er det i dag neppe andre organisasjoner enn NATO som har evne til å lede slike operasjoner i stor skala, ved siden av at flere av stormaktene, hvertfall USA, har det. FOS må utøves i svært liten skala for at FN skal kunne få evne til å lede den. Om andre organisasjoner vil bli utviklet til å få slik evne gjenstår å se. Om Vestunionen blir noe mer enn en ide, bør den få det. Ved FOS i liten skala vil dessuten en rekke nasjoner kunne stå for ledelse.

Mandatinnhold

Også på dette felt er det vesentlig forskjell mellom de tre typer. OKs mandat er generelt sett å være øyne og ører. FBS' mandat er generelt sett å forsøke å fryse fast en form for væpnet fred slik at ytterligere voldshandlinger unngås. Begge de nevnte er nøytrale og upartiske midler som inngår i en prosess hvor diplomatiske og politiske (fredsskapende) midler må spille en hovedrolle for å finne en varig løsning i konflikten. FOS' mandat er derimot å påvirke situasjonen primært ved å vise og/eller bruke militære maktmidler, for å påtvinge en eller flere parter det internasjonale samfunns (mandatgivers) vilje. FOS er ikke upartisk eller nøytral. Det ligger i sakens natur at FOS har en mer dominerende rolle i prosessen for å finne en ønsket varige løsning enn det de øvrige to typene militære fredsoperasjoner har.

Ideelt sett skulle bruk av FOS, og etablering av ordninger som sannsynliggjør effektiv bruk av FOS, i seg selv representere en form for avskrekking mot den type konflikter hvor FOS ellers kunne blitt brukt. Når man erfarer den villskap og fanatisme som preger konfliktenes f eks i det tidligere Jugoslavia, er det større tvil om verdien av et slikt resonnement - hvertfall ved den type konflikter hvor det ikke er stater som er (hoved)-aktører.

Faren for at konflikter skal eskalere til supermaktskonflikt, med iboende fare for atomkrig, synes for tiden å være borte. Dette kan bidra til at det internasjonale samfunn vil være mer

villig til å bruke makt for å påvirke internasjonale konflikter enn før. Teknisk sett kan det skje både ved at FBS gis større midler og videre fullmakter for maktbruk, og ved at FOS også anvendes i mindre skalaer enn de mega-versjoner vi så i Korea og i Gulfen. Både av praktiske og prinsipielle grunner er det imidlertid problemer ved å utvide FBS i retning av mer maktbruk. FBS baserer seg på partenes aksept, på upartiskhet og nøytralitet, på samarbeide og tillitbygging. Det er noe uklart hva det betyr å vandre inn i det prinsipielle ingenmannsland som oppstår om FBS slutter å basere seg på de nevnte prinsipper, men forsøker å kombinere disse med bruk av militære tvangsmidler. Å utvide FBS i retning av FOS eller å kombinere FBS og FOS i en og samme operasjon synes å ha liten sannsynlighet for å bli en suksess. Det ble riktignok gjort med en form for suksess i Kongo, men det er grunn for å anta at de dårlige erfaringene med MNF i Beirut 82-84 er mer representative i slik sammenheng. I situasjoner hvor det er behov for både FOS og FBS, anbefales en klar faseinndeling, der hver fase har eget mandat, egen styrke, og egen identitet. Derved reduseres faren for ulike former for hevnaksjoner og geriljavirksomhet mot FBS i en senere fase. Såvel hevnaksjoner som geriljavirksomhet er det som kjent nærmest umulig å både beskytte seg mot og å bekjempe. Både OK og FBS kan imidlertid profitere på å ha en FOS-opsjon som "et ris bak speilet". UNIKOMs operasjon på grensen mellom Irak og Kuwait er et eksempel på dette.

Bevæpning

Forskjellene på dette felt er også tildels meget store. Klarest skiller de ubevæpnede OK seg ut. Begge de andre typene er bevæpnet; FBS med lette våpen primært for selvforsvar, mens FOS kan ha hele arsenalet av de mest moderne våpen - på land til sjøs og i luften - dog hittil med unntak av ABC våpen. Det er verd å merke seg at blanding av ubevæpnet og bevæpnet personell i en og samme operasjon ikke har bydd på problemer av noen vesentlig art. Det er viktig at styrkene er riktig bevæpnet for sitt oppdrag. Det må være et rimelig forhold mellom mandat, militær situasjon og bevæpning. Hvis

ikke kan det få katastrofale følger, ikke minst i form av tap i fredsstyrken. Å utruste en FBS med våpen, og dermed fysiske maktmidler, ut over det en FBS tradisjonelt skal ha, kan ødelegge dens muligheter for å oppfylle sitt mandat like mye som det kan for en FOS å ha for lite.

Organisasjon

Organisasjonsmessig går hovedskillet mellom OK, som består av et relativt lavt antall observatører med en relativt enkel organisering, og de andre to typer som begge består av militære avdelinger. Av disse to stiller FOS de klart største krav både når det gjelder antall personer, antall og type funksjoner som må dekkes, og den militære kvaliteten på personellet og avdelingene som deltar. FOS må ideelt sett være så sterk at det er overveiende sannsynlig at den kan løse sitt oppdrag, helst uten å bruke sine ressurser til annet enn å overbevise partene om at de bør akseptere den løsningen som det internasjonale samfunnet foretrekker - fortrinnsvis ved at konflikten løses ved forhandlingsbordet. Det er generelt sett svært viktig med samsvar mellom den militære organisasjonen man etablerer og det mandat som ønskes oppfylt. I motsatt fall kan det gå svært så galt.

Logistikk

Også på dette felt er det store, tildels enorme, forskjeller mellom typene. OK er klart enklest og stiller meget små logistiske krav. FOS stiller større logistiske krav enn FBS, tildels enormt mye større krav på de aller fleste felt av logistikk. Sannsynligheten for store utfordringer på logistikk-siden grunnet manglende standardisering, øker med antallet deltagemasjoner. Overordnet ansvar for logistikk har oftest ligget hos mandatgiver, men det er lite til hinder for at dette kan ordnes på andre måter. Det krever imidlertid at man kommer frem til enighet om andre løsninger som virker tilfredsstillende.

Finansiering

Omkostningene varierer mellom de tre operasjonstypene stort sett som logistikkbehovet. Finansieringen har også vært løst på en tilsvarende måte som logistikken, ved at ansvaret har ligget hos mandatgiver. Til tross for de vesentlig større omkostningene ved FOS enn FBS, synes det å være større vansker med å finansiere FBS. Dette kan ha flere årsaker, som at FBS har opptrådt langt hyppigere, og at det ved FOS lettere gjør seg gjeldende en oppfatning om at "må man så må man". Det er også et poeng at mens FBS i det alt vesentlige har vært finansiert gjennom FN, så har FOS primært vært finansiert på en mer ad hoc basis utenfor FN systemet. Finansiering må imidlertid forventes å forbli et vesentlig problem i forbindelse med alle typer militære fredsoperasjoner, både innenfor og utenfor FN systemet. En generell bedring i økonomien, særlig i de dominerende vestlige nasjoner, kan gjøre slik finansiering noe lettere.

Utdanning

De ulike typer stiller ulike krav til utdanning. OK og FBS stiller begge sine type-spesifikke krav om holdninger, kunnskaper og ferdigheter ut over de klassisk militære. FOS stiller derimot primært krav til utdanning på militær side, og det stiller de aller høyeste slike krav. Det er altså ikke uten videre mulig å bruke avdelinger som er utdannet for en type operasjoner til å utføre en annen type operasjoner. Det går et klart skille mellom OK og FBS på den ene siden og FOS på den andre siden. Erfaring med franske Fremmedlegionærer i UNIFILs tidligere kontingenter synes å underbygge dette. På den annen side synes det enklere å gjøre gode fredsbevarere av på forhånd dyktige og veldisiplinerte soldater enn av soldater av lavere standard.²⁵ Det er viktig å være klar over at det tar tildels lang tid å forandre holdninger, og at personellens holdninger er svært viktig for et godt resultat for FBS og OK.

Operativt konsept

Det foreligger ikke noe nedtegnet og offisielt operativt konsept for noen av de tre typene. Ut fra operativt konsept

avhengighet av mandat, tilgjengelige ressurser og øvrige rammebetingelser, er det imidlertid klart at det også på dette felt i praksis er - og må være - vesentlige forskjeller på de tre typene. Det har foran vært antydnet en mulig tendens til utvidelse av funksjonsområdene for FBS og FOS i retning av hverandre. Det er ikke umiddelbart lett å se hvordan man i praktisk liv skal kombinere et operativt konsept basert på nøytralitet, gjensidig tillit og samarbeid (FBS) med et konsept basert primært på bruk av makt (FOS).

Det er mulig man ved FBS og OK kan oppnå mer i retning av å få partene til å akseptere ens løsninger om man har nær og rask tilgang til en meget kraftig maktparaply - som dog ikke må være en del av FBS eller OK. Erfaringene med såvel "Operation Provide Comfort" i Nord-Irak og UNIKOM på grensen mellom Irak og Kuwait underbygger en slik oppfatning. Om dette holder stikk vil man kunne benytte operative konsepter som er billigere og dristigere med tanke på personellens sikkerhet. Det må imidlertid vurderes nøye ut fra de faktiske betingelser i hver enkelt situasjon før man tar et slikt skritt, da konsekvensene både for mandatoppnåelse og menneskeliv kan være store om det slår feil.

Uansett type operasjon er det viktig at de generelle operative konsept (doktriner) for de ulike operasjonstypene er slik utformet at de er til nødvendig hjelp og støtte for sjefer i den meget viktige og vanskelige oppstartingsfasen av en operasjon, og at de ikke gir unødvendige begrensninger eller detaljer. Nødvendige detaljer må hentes fra de generelle Standing Operating Procedures (SOPer).

Konklusjon: Sammenligning av de tre typer freds-operasjoner

Det er vesentlige forskjeller på OK, FBS og FOS. Forskjellene er både av prinsipiell og praktisk art. Det stilles til dels helt ulike krav på flere felt til de militære som deltar i operasjonene. Kravene er tildels så ulike at det ikke er mulig å bruke

like militære ressurser i to ulike typer operasjoner. Ikke minst gjelder dette personellressursen. De vesentligste praktiske forskjellene finner vi på felter som utrustning (inklusive bevæpning), utdanning, organisasjon, logistikk og operative konsepter.

De vesentligste prinsipielle forskjeller finner vi knyttet til bruk av maktmidler. Det synes ikke som om bruk av maktmidler er en kontinuerlig funksjon, hvor man fritt kan velge å øke eller redusere innsatsen. Det synes derimot å være en form for kontinuitetsbrudd et sted like over den bruk av maktmidler som FBS tradisjonelt er utrustet for og gitt fullmakt til.

Det vil kunne få dramatisk uheldige konsekvenser om man ikke tar nødvendig hensyn til disse forskjeller i planlegging av operasjoner og hvilke funksjoner man kan kombinere i ett og samme mandat. Man opplevde vesentlige problemer på dette felt både i Kongo (ONUC) 60-64 og i Beirut (MNF) 82-84.

Det ansees imidlertid ikke umulig å kombinere funksjoner fra ulike typer operasjoner i en og samme operasjon. Flere eksempler på dette er da også beskrevet foran. Enhver kombinasjon er imidlertid ikke mulig! Særlig er det viktig at det ikke synes mulig å kombinere FBS og FOS i en og samme operasjon, og med et heldig resultat. Dette har primært prinsipielle grunner, men vil kunne få svært så praktiske og konkrete (uønskede) resultater. Det er viktig at alle funksjoner er tatt hensyn til når man gir mandat og utformer det militære element som skal utføre operasjonen.

Maksimal støtte og aksept i det internasjonale samfunn er en forutsetning for at alle typer militære fredsoperasjoner skal kunne lykkes. Dette er viktigere jo større grad av tvang som anvendes overfor nasjoner eller andre parter i konflikten. Det er mange forhold som vil påvirke den enkelte nasjons vurdering i den enkelte situasjon, og forhold vil også kunne variere fra situasjon til situasjon. Det synes imidlertid å være hvertfall ett forhold som relativt raskt skaper motvilje, og det er om operasjonen kan oppfattes å ha preg av innblanding i en

nasjons indre anliggender. Særlig synes de såkalte alliansefrie land å være sensitive på dette felt.²⁶

Hvilke typer militær fredsinnnsats kan vi forvente behov for i fremtiden?

De siste års utvikling i internasjonale forhold har vist oss at det ikke er lett å forutsi hva som vil komme til å skje. Vi må anta at utviklingen også vil bli langt mer uforutsigbar enn den var de første 40 etterkrigsårene. Til tross for dette kan vi ikke slutte å ha forventninger om hva fremtiden vil by på, heller ikke på dette felt. Både innen FN og i flere andre miljøer pågår arbeid med å gi svar på spørsmålet om hvilke fremtidige militære fredsoperasjoner det vil være behov for, og mulig å gjennomføre. Det er foreløpig ikke kjent hva konklusjonene derfra vil bli. Det synes imidlertid klart at alternativene ligger innenfor ytterrammen av de faktorene som er drøftet foran for de tre typene innsats, selv om de konkrete oppgavene, og hensikten med å utføre dem, nok kan variere en del. Hovedkriteriet for å dele militære fredsoperasjoner (militær fredsinnnsats) i de tre typene OK, FBS og FOS var deres tilgang på og fullmakt til å bruke militære maktmidler. I offentlig debatt, i politiske diskusjoner og i ulike artikler er man ofte mer opptatt av hvilke oppgaver man ønsker løst eller hvilke type konflikter/situasjoner man trenger å håndtere. Det fokuseres da ofte, naturlig nok, mer på oppgave- og konflikt-type enn på hvilken type militær fredsinnnsats som egner seg eller kan benyttes.

Det er en lang rekke av oppgaver og konflikttyper det kan være ønske om og behov for å gjøre noe med. Enten fordi de truer internasjonal fred og sikkerhet, eller ut fra at de etablerer uakseptable humanitære forhold. Igjen er det slik at det bare er gjennom fredsskaping, som involverer diplomatiske, politiske, økonomiske eller andre ikke-militære aktiviteter at konflikten kan finne sin løsning. I enkelte konflikter kan det imidlertid være både nyttig og nødvendig å inkludere militær

innsats av en eller annen type. Av oppgaver og konflikttyper hvor internasjonal militær innsats synes å kunne anvendes med rimelig gevinst nevnes:²⁷

Konflikt-forebygging

Som det ligger i ordet krever dette virksomhet som må settes inn på et tidlig stadium og hvertfall før partene er i konflikt på et voldelig nivå. Poenget er å heve terskelen for partene for å gå til konflikt, særlig for den eller de mest aggressive av dem.

Dette kan gjøres ved å plassere ut militære observatører eller styrker langs grensen mellom partene. Slik utplassering kan skje på den ene eller begge sider av en grense. Mottakeren av styrker må ønske eller godta dette, ellers blir det en tvangs- eller sikringsoperasjon. Det ligger i sakens natur at slik virksomhet egner seg best å drive ved potensielle konflikter mellom etablerte og anerkjente nasjoner, og egner seg tilsvarende dårlig i frigjøringskonflikter som den vi nå opplever ved oppsplittingen av Jugoslavia.

En slik oppgave vil kunne løses av OK eller FBS. Det må antas at den konfliktforebyggende effekt vil øke om det er forberedt en FOS som raskt og effektivt kan gripe inn om forebyggingen skulle feile. Den forebyggende effekten må også i mange situasjoner antas å være større om stormakter er representert i OK og FBS, og dessuten også i den eventuelle FOS som er i beredskap, "bak speilet".

Denne FOS vil ha en avskrekkende (deterrent) rolle ("riset bak speilet"). Ved siden av en FOS av egnet styrke og med meget høy beredskap, krever en slik rolle også en mandat-giver, eller annet ledelsesapparat, med evne til meget raske beslutninger - om en avskrekkende effekt skal oppnås. Ved siden av NATO og det beredskapsystem som er bygget opp der, er det ingen andre kjente organisasjoner som har slik evne, eller som synes å ha rimelig snarlig mulighet til å få det. Dette bør være en nærliggende og meget stor utfordring for FN, om man

ønsker å introdusere realiteter i Paktens kapittel 7. Selve bruken av FOS som her er beskrevet ligger utenfor oppgaven i å virke forebyggende, men er tatt med her for å vise sammenhengen.

Fredsbevaring

Dette krever virksomhet som kan stabilisere situasjonen i et område hvor det har vært voldelig konflikt, men hvor det er oppnådd våpenhvile, mens man ved fredsskapende (diplomatiske og politiske) midler søker en mer varig løsning. Dette er den klassiske rollen for OK og FBS, og er grundig behandlet foran.

Opprettholde lov og orden

Oppgaven består i å assistere nasjonale regimer som for tiden selv ikke er i stand til å opprettholde tilfredsstillende lov og orden i sin nasjon. Det kan eksempelvis være ved overgang fra diktatur til demokrati, i en frigjørings- eller selvstendighetsfase for nasjonen, i et forsøk på å stanse omfattende narkotika produksjon eller omsetning. Å sikre demokratiske valg vil i de to først nevnte eksemplene være en sentral oppgave. Etter norsk standard vil dette ikke være oppgaver å håndtere ved hjelp av noen form for militær innsats. Internasjonalt oppfattes det annerledes. Den sivile politi-innsats, eller for den saks skyld enhver annen ikke-militære innsats som også naturlig vil kunne ligge i dette, omtales altså ikke her.

En slik lov-og-orden oppgave vil kunne løses av FBS, i noen grad også av OK. Dette har vi da også sett eksempler på, f.eks ved UNTEA/UNSF i Vest Ny Guinea i 1962-63, og UNAVEM I og II i Namibia fra 1989 frem til i dag. De oppgaver av denne type hvor militær fredsinnsett hittil har vært benyttet, må imidlertid kunne sies å ha vært relativt enkle. De suksesser man har hatt kan derfor gi et inntrykk av at dette er enkelt og noe man behersker godt. Et slikt inntrykk vil være falskt, og det må antas å være et stort behov for å (videre)utvikle konsepter for håndtering av denne type situasjoner. Det behovet forsterkes av at det er meget stor spenn-

vidde i kompleksitet og type oppgaver hvor det trengs hjelp til nasjonal lov og orden.

Det er følgelig også et stort potensiale for at man ikke lykkes og at det går virkelig galt både for den militære fredsinnsetsen og nasjonen man skulle hjelpe. Det må derfor gjøres en grundig analyse av i hvilke situasjoner det internasjonale samfunn kan og bør involvere seg. Fare for spredning til andre nasjoner, vesentlige konsekvenser for andre nasjoner, eller sterke humanitære årsaker kan være eksempler på kriterier som bør ligge til grunn. Innenfor denne typen av oppgaver ligger det også en fare for å bli blandet inn i borgerkrigsliknende konflikter eller frigjøringskamper av den typen vi i dag ser i tidligere Jugoslavia og ser potensiale for i deler av tidligere Sovjetunionen. Det må unngås.

Sikringsoppgaver

Det kan være flere typer sikringsoppgaver. Eksempler er:

- Sikring av humanitær hjelp til og i konfliktområder.
- Sikring av internasjonal fly- og båttrafikk i truede områder.
- Holde "andre" unna en konflikt for å hindre utvidelse eller opptrapping.
- Avvæpne irregulære styrker i et konfliktområde.
- Beskytte mennesker mot overgrep fra egne myndigheter eller andre bevæpnede og voldelige grupperinger.

Militært sett er det et meget stort spenn i kravene som disse oppgavene stiller, både når det gjelder type avdelinger (hær, sjø og luft), utrustning, og det konsept de må operere etter, for å nevne noen av de viktigste. Sannsynligheten for at man skal kunne løse disse oppgavene med det minimum bruk av maktmidler som FBS disponerer synes imidlertid svært begrenset. Det betyr at man må benytte en eller annen variant av FOS. I svært mange situasjoner kan det antas at en lavskala-variant vil være tilstrekkelig, men med et opptrappingspotensiale av en art som beskrevet under konflikt forebygging.

Sikringsoppgavene ligger for en stor del i gråsonen mellom FBS og FOS, men altså så langt oppe på behov-for-bruk-av-maktmidler skalaen at de med stor sannsynlighet vil komme til å sprengre rammen for FBS.

Tvangs- og straffetiltak

Med tvangs- og straffetiltak menes her tiltak som går på å fullbyrde det internasjonale samfunns uttrykte vilje overfor en eller flere nasjoner eller grupperinger, om nødvendig ved hjelp av militær makt. Det mest nærliggende eksempel på slik uttrykt vilje er FN-sanksjoner - som handelsboycott og blokade eller andre operasjoner på land, til sjøs og i luften, slik det er beskrevet i FN-paktens kapittel 7, artikkel 41 og 42. Det militære bidraget for denne type oppgaver er FOS. Selv om ikke alle FNs formalia ble fulgt helt ut, var den USA-ledede koalisjonen i krigen mot Saddam Husseins Irak et eksempel på FOS i slik rolle. Det kan ikke utelukkes FOS i denne rollen også i fremtiden, uten at dimensjonen fra Gulfkrigen alltid vil være nødvendig.

Konklusjon

Det kan antas at de tre hovedtypene innsats som er beskrevet foran også vil være aktuelle i fremtiden. FOS i stor skala blir neppe et hyppig fenomen. FOS i liten skala eller FBS med FOS som "riset bak speilet" er det imidlertid større sannsynlighet for at det blir økende behov for. Dette har sin begrunnelse både i en antakelse av type konflikt vi kan forvente og det internasjonale sikkerhetspolitiske miljø som synes sannsynlig i kjølvannet av den kalde krigen. Det største behovet kan altså oppstå i denne gråsonen mellom tradisjonell FBS og FOS i full skala. Vi står da samtidig i en situasjon hvor vi mangler både operativt konsept (doktrine) og et tilfredsstillende utviklet system for ledelse. Vi står heller ikke fritt til å velge FOS i liten skala, stor skala, eller en noe-der-imellom skala. Minimumsstørrelsen på styrken bestemmes i første rekke av størrelsen på den militære utfordringen som den eller de parter FOS skal brukes i forhold til representerer.

En FOS bør dessuten være så stor at den ideelt sett oppnår sin hensikt med sin eksistens alene, og altså slipper å bruke sine maktmidler direkte overfor noen part.

Ønsker man kun å bruke FOS i liten skala, kan man gjøre det kun i situasjoner hvor man står ovenfor en liten militær utfordring, men hvor situasjonen likevel er slik at det er eller sannsynligvis vil bli nødvendig å benytte militære tvangsmidler.

INNEN- OG UTENRIKSPOLITISKE FORHOLD VED NORSK DELTAGELSE I INTERNASJONALE FREDSSOPERASJONER

Om Norge skal delta eller ikke med militær innsats i fredsoperasjoner er et politisk spørsmål. Før en slik politisk beslutning fattes må faktorer som både angår vårt forhold til andre land (utenrikspolitiske forhold) og forhold som primært er av nasjonal art (innenrikspolitiske forhold) vurderes. Militære forhold er ett spesielt, og særlig sentralt forhold av primært innenrikspolitisk art. Disse militære forhold behandles i en senere del av studien. Den generelt økende tendens til at utenriks og innenriks forhold påvirker hverandre, og er gjensidig avhengig av hverandre, gjelder i stor grad også for et så internasjonalt preget fenomen som militær innsats i internasjonale fredsoperasjoner. Sikkerhetspolitikk er den sentrale faktor i denne sammenheng, enten man nå opererer med en "tradisjonell" og mer snever definisjon eller en "moderne" og videre definisjon av begrepet - slik for eksempel Forsvarskommisjonen av 1990 (FK 90) gjør det. I tillegg til sikkerhetspolitikk behandles faktorene kultur og økonomi.

Sikkerhetspolitikk

Sikkerhetspolitikk har gjennom årene forandret seg fra utelukkende å dreie seg om militære styrkeforhold, til gradvis å få et økende antall dimensjoner. Disse dimensjoner er av blant annet sosial, politisk, økonomisk, naturressursmessig, økologisk, teknologisk, etnisk og religiøs art. Raskest og mest omfattende har denne forandringen vært i etterkrigstiden, og særlig i tiden etter den kalde krigen tok slutt. Sikkerhetspolitikken har imidlertid fortsatt vesentlig, og relativt direkte, betydning for å sikre vår nasjonale eksistens og suverenitet overfor andre nasjoner. Bruk av maktmidler eller trusler om dette må fortsatt ansees som et sentralt element i den sikker-

hetspolitiske trussel som andre stater kan tenkes å representere, og militær(e) styrke(r) er derfor fortsatt et sentralt sikkerhetspolitisk instrument - selv om dets relative betydning er redusert den senere tid.²⁸

På grunn av omfang og kompleksitet er det ikke mulig å tegne et fullstendig sikkerhetspolitisk bilde hverken av fortid, nåtid, eller fremtid i denne studien. Det blir i stedet antydnet noen tendenser i dette bildet, tendenser som er spesielt relevante for de forhold denne studien fokuserer på.

Ved et tilbakeblikk til tiden etter 1814, synes det militære apparat (Forsvaret) i Norge å ha vært sterkt preget av hvor stor den umiddelbare trussel (fiendebildet) til enhver tid har vært oppfattet å være. I perioder hvor den har vært oppfattet som lav har forsvaret forfalt. Dette medførte både nedbygging og oppvitring like etter 1814, like etter 1905 og like etter 1918.²⁹ Den generelle holdning til forsvar og militærvesen i Norge synes å ha gått i retning av at dette er en nødvendighet, men ikke et gode. Man har følgelig ikke helt kunnet unngå det, men man ønsker i hvertfall å ha så lite av det som mulig. Vi må langt tilbake i norsk historie for å finne at militære styrker har vært brukt som utenrikspolitisk instrument, eller utenfor landets grenser. Dette i motsetning til hva andre små land som f eks de tidligere kolonimakter Nederland, Belgia og Portugal har gjort.

Vi synes altså hverken å ha tradisjon eller holdning for å bruke militære styrker utenfor landets grenser. Det kan derfor antas at den initielle reaksjon i det norske folk er en generell motstand og motvilje mot å endre dette forholdet. Et signal om en viss endring i politisk innstilling på dette felt finner vi i St meld nr 32 fra 1945-46, som er kalt "Plan for en første reising av Norges forsvar". Allerede i overskriften slås det fast at

"Landets forsvar bygges opp etter de erfaringene krigsårene har gitt, så det kan være et vern om landet og oppfylle våre internasjonale militære forpliktelser." (min utheving).

Her ble det erkjent at Norge har internasjonale militære forpliktelser, og at disse utgjør en av to grunnpilarer for et norsk forsvar. Lenger ute i denne St meld fremgår det klart at det er forpliktelsene ovenfor FN, og kapittel 7 i FN traktaten, man primært sikter til, men også forpliktelsene til å delta med styrker for okkupasjonen av Tyskland ("Tysklandsbrigaden") er nevnt. Dette indikerer klart en prioritering av FNs rolle, men like klart at våre forpliktelser ikke er begrenset til det som skjer innenfor den formelle FN-rammen.

Selv om Stortingsmelding (St meld) 32 1945-46 av 6 desember 1946 fikk enstemmig tilslutning i Stortinget, har den ikke dermed noen evig og allmenngyldig verdi. Det er imidlertid interessant å se hva man, like etter at Norge hadde gjennomlevd 5 års krig og okkupasjon, brukte som hovedargumenter for å etablere det forsvar vi har hatt i etterkrigstiden. Det kan være nyttig bakgrunn nå når vi skal ta stilling til forslagene fra den tredje forsvarskommisjonen som siden har vært i funksjon. I hvertfall fra slutten av første verdenskrig har det vært en norsk politisk erkjennelse at vi ikke er i stand til å ivareta vårt sikkerhetsbehov uten hjelp fra, og samarbeid med, andre land. I mellomkrigstiden løste vi behovet gjennom medlemskap i Folkeforbundet, og ved å anta at Storbritania nok ville ivareta de mer militære behov som måtte kunne dukke opp. 9 april 1940 ble en slags "blåmandag" i forhold til begge disse antagelsene.

Til tross for de traumatiske krigsopplevelsene, og de etter hvert klare alliansebehov i etterkrigsårene, var det imidlertid ingen enstemmig selvfølge at Norge ble NATO-medlem i 1949. Selv etter over 40 års vellykket og forpliktende samliv med NATO, synes det å være tildels sterke motforestillinger i deler av det norske folk mot å gå inn i forpliktende inter-

nasjonale forhold, som EF og VEU. Norges tradisjon er heller mager når det gjelder nære og forpliktende internasjonale forbindelser hvor de militære aspekt står sterkt. Det er lite som tyder på at det er stemning i det norske folk for en snarlig endring på dette felt.

Som antydnet foran er dagens sikkerhetspolitiske situasjon vesentlig annerledes enn den var i hele etterkrigstiden, frem til slutten av den kalde krigen. Det mange trodde og håpet var opphør av krigstrussel i verden viste seg i stedet å bli startskuddet for en rekke latente konflikter som brøt ut i åpen konflikt. Verst har det hittil gått i tidligere Jugoslavia, men flere andre konflikter i det tidligere kommunistisk styrte Øst-Europa er kommet farlig nær eller til krigsnivå. Flere synes å kunne følge. Faren for atomkrig mellom supermaktene er for øyeblikket borte. Samtidig er det oppstått fare for ukontrollert spredning av små atomvåpen, samt spredning av teknologi som kan føre til nye og lite tillitsvekkende aktører kan komme til å disponere atomvåpen. Internasjonal terrorisme har derved fått en dimensjon som overgår selv de redsler forfattere av spenningslitteratur hittil knapt har klart å fantasere. Internasjonal narkotikatrafikk (dekker hele spekteret fra illegal produksjon til selve misbruken av narkotika) synes å vinne terreng heller inn å tape, og disponerer et enormt økonomisk potensiale - som neppe kan antas å få en konstruktiv anvendelse. Nå vil selv den mest inbitte pessimist neppe forestille seg at alle disse dystre muligheter vil bli realiteter, men utviklingen synes å ha et potensiale som bør gi en viss grunn for ettertanke - selv for optimister. Hverken den alminnelige borger eller mennesker valgt og ansatt for å lede kan neglisjere dette dystre potensialet.

Ledeme i verdens ledende stater (stormaktene) ble honorert for utvist handlekraft og lederskap av høy klasse under Gulf-krisen/krigen 90-91. Nå synes de i større grad å snuble på sin vei frem mot de gode løsninger på de omfattende problemene verden står overfor, også av sikkerhetspolitisk art. I tillegg synes statsledere generelt å ha en svakere posisjon hos sine

egne velgere. Det kan være vanskelig å fastslå årsak og virkning i dette bildet. Stormaktenes rolle kan synes noe redusert, et forhold som kan forsterkes av den generelle konjunkturmessige nedtur som også disse i stor grad opplever. Balansen mellom stormaktene synes også å endre seg noe. "Taperne" fra andre verdenskrig, Japan og det gjenforente Tyskland, får i kraft av sin solide økonomi en mer betydningsfull plass og rolle på bekostning av de "gamle" super- og stormaktene USA, Sovjetunionen/Russland, Storbritannia og Frankrike. Presset og kravet fra mange av verdens fattige og små stater om en større rolle for de to også i FNs sikkerhetsråd - i form av fast plass - synes å øke. Hovedaktørene i det internasjonale sikkerhetspolitiske teater synes for tiden å foreta et delvis rolleskifte. Hovedaktørene synes i økende grad å være utstyrt med penger i stedet for våpen, og det synes å være noe tautrekking både om innholdet i neste akts roller, og om rollefordelingen. Med hovedaktører i en slik prosess oppstår det ofte både plass og behov for mer fremtredende spill for birollene.

I en slik internasjonal sikkerhetspolitisk situasjon er det viktig å bevare og dyrke de positive strukturer og elementer som allerede eksisterer. Det innebærer for eksempel at vi ikke uten videre gir organisasjoner som NATO på båten, men derimot søker å tilpasse dem til den nye virkelighet og de nye behov. Det innebærer også at man betoner betydningen av internasjonalt samarbeide og solidaritet, intensiverer innsatsen for at alle verdens folk skal få oppleve at deres grunnleggende menneskerettigheter blir respektert, og styrker innsatsen for å oppnå en mer rettferdig fordeling av verdens goder.

I dette arbeidet synes de små og demokratiske stater, som Norge, å ha en viktig rolle. Det skyldes flere forhold, som for eksempel at det er flest små nasjoner, men også at stormaktene i en periode - som antydnet - kanskje kan mangle både vilje og evne til å skape den ønskede utviklingen. Det betyr igjen at stater som Norge må være både villige og forberedt til å påta seg større internasjonale sikkerhetspolitiske oppgaver og større

ansvar for den sikkerhetspolitiske utviklingen i verden. Det må imidlertid antas at det ikke er mulig å gjennomføre FOS i stor skala uten å lene seg tungt og vesentlig på stormaktens overlegne militære ressurser av alle typer.

En meget viktig sektor av det internasjonale sikkerhetspolitiske ansvaret er ansvaret for fredsskaping, herunder den militære innsatsen som kan være nødvendig i den sammenheng. Mulige fremtidige oppgaver og konflikttyper ble kort beskrevet tidligere i studien. Det er to hovedscenarier det er viktig å være oppmerksom på i denne sammenheng.

Det ene har bare aktører som er under kontroll av stater med en relativt stabil og ansvarlig ledelse. Med ansvarlig menes her at man i hovedsak følger internasjonale regimer og følgelig også er påvirkelig av konvensjonelle sanksjoner av ulike slag. Tidligere militære fredsoperasjoner (OK og FBS) har hovedsakelig funnet sted i slike scenarier. Det andre hovedscenariet er har en eller flere aktører som er irregulær. Det betyr at aktøren ikke er under kontroll av stater som beskrevet i forrige hovedscenario. Den irregulære aktør respekterer ikke internasjonale regimer, og kan være tilnærmet ufølsom for konvensjonelle sanksjoner. Disse irregulære aktører kan ha for eksempel etnisk, religiøs, politisk eller økonomisk opphav. De kan dessuten ha et terrorlignende atferdsmønster og/eller være knyttet til narkotikatrafikk eller annen illegal økonomisk virksomhet. Irregulære aktører består ofte av et relativt lite antall personer, men de kan ha flere nivå eller "ringer" med støttespillere og sympatisører. Det synes som om internasjonale konflikter som truer internasjonal fred og sikkerhet, eller som inneholder uakseptable humanitære aspekt, i økende grad har en eller flere irregulære aktører. Scenariene med irregulære aktører preges av en langt større dynamikk, hvor situasjonen endrer seg raskere og mer uforutsigbart enn i det mer klassiske hovedscenariet. Det er dessuten nærmest umulig å oppnå forhandlingsresultater, som for eksempel en holdbar våpenhvile, noe som er en direkte følge av irregulariteten. Det kan sågar være vanskelig å identifisere aktørene i dette hovedscenariet.

I slike scenarier er tradisjonell fredsbevaring ved OK eller FBS uegnet. En skala av FOS er nødvendig, om militær innsats i det hele tatt kan ha noen rolle i det konkrete scenariet. Hvis for eksempel den irregulære aktør er stor eller har støtte i en stor befolkningsgruppe, synes bruk av militær fredsinnsats vanligvis å ville være lite egnet som instrument i fredsskapingen. I denne type scenarier synes det derfor som om det er i situasjoner hvor FOS i relativt liten skala er en opsjon at man primært kan ha positiv effekt ved å benytte det militære instrument i fredsskappingsprosessen. Som antydnet foran bør Norge av ideelle grunner delta i slike militære fredsoperasjoner. Dette vil også være i tråd med vår offisielle sikkerhetspolitikk. Ja, det kan vel med rimelighet sies at å ikke delta er i strid med vår offisielle sikkerhetspolitikk, slik den årlig uttrykkes i Stortingsproposisjon (St prp) nr. 1.³⁰ Slik deltagelse vil også kunne gi oss noe av den sikkerhetspolitiske bonus som vi går glipp av ved vår noe reserverte og isolasjonistiske holdning til full og hel deltagelse i internasjonale organisasjoner (for eksempel EF og VEU) som kunne ha gitt tilsvarende eller større bonus. Den sikkerhetspolitiske bonus som deltagelse i militære fredsoperasjoner blant annet kan gi, oppnås ved å investere i internasjonal solidaritet; Ved at vi deltar for andre når de trenger det, vil andre lettere delta for oss om og når vi trenger det.

Dette er en av de svakeste bindinger eller garantier vi kan ha i vår sikkerhetspolitikk. Det bidrar imidlertid positivt, og siden det ikke synes å stå i veien for andre og mer forpliktende arrangementer bør vi utnytte muligheten. Særlig i tider med relativt stor usikkerhet om hva utviklingen vil bli, slik vi må forvente også i lang tid fremover, har det fordeler å ha flest mulig bærebjelker i vårt sikkerhetspolitiske byggverk. Deltagelse i internasjonale militære fredsstyrker er én.

Den sikkerhetspolitiske effekt av deltagelsen kan antas å ha en viss proporsjonalitet med graden av makt som må anvendes i operasjonen. Jo mer vi er villige til å investere i form av å

ofre for andre, jo mer kan vi få igjen i form av at andre er villige (og moralsk forpliktet) til å ofre for oss. Deltagelse i ulike varianter av FOS bør altså gi større effekt enn deltagelse i de andre typene fredsoperasjoner. Dette resonementet leder over til spørsmålet om det har noen betydning hvilken type avdelinger vi deltar med. Nå er det ingen selvfølge at våre ønsker alltid vil kunne bli imøtekommet på den internasjonale arena heller på dette felt, men et første skritt bør hvertfall være å definere vårt primære og prinsipielle ønske. Har det samme sikkerhetspolitiske verdi for Norge om Norge deltar med stridsavdelinger (f eks infanteri, kampfartøy eller jagerfly), taktiske støtteavdelinger (f eks ingeniør eller oppklaringsavdelinger), forsyningsavdelinger (f eks sanitet eller transportavdelinger) eller ledelselementer (f eks sambandsavdelinger eller personell til hovedkvarter)?

Mange forhold er bestemmende for hva svaret vil være i hvert enkelt tilfelle. Erfaring bl a fra diskusjonen rundt vår deltagelse i Gulfen vinteren 90 - 91 tilsier at betydningen av type avdeling vi deltar med nok er større jo mer maktbruk som er autorisert for operasjonen. Deltagelse med typer av avdelinger som gir omverdenen et inntrykk av at Norge er villig til å bære sin rimelige del av byrdene ved å delta, og at vi ikke er ute etter å "høste billige fordeler", må antas å gi en positiv sikkerhetspolitisk effekt for Norge. Om det motsatte inntrykket skapes, vil også effekten bli den motsatte. Hva som da kreves i form av hvilke avdelingstyper vi må delta med i hvert enkelt tilfelle for å oppnå denne positive effekten, er langt vanskeligere å si. Det er ikke noen internasjonal standard som kan benyttes på dette felt, blant annet fordi det kan variere vesentlig fra operasjon til operasjon hvilke avdelingstyper som får den største belastningen, uten at dette er mulig å forutsi. Belastning er i denne sammenheng vanligvis det samme som tap, eller sannsynlighet for tap. Størst sannsynlighet for tap har hittil stridsavdelingene vært regnet å ha.

Med så tilsynelatende stor usikkerhet om effekter av deltagelse

kan konklusjonen at ingen deltagelse er å foretrekke virke nærliggende. Det vil imidlertid være en feil konklusjon. Mangel på deltagelse gir garantert ingen positiv effekt, og vil over tid kunne føre til at Norge i økende grad ble isolert og mistet mulighet for innflytelse internasjonalt - ikke bare i sikkerhetspolitisk sammenheng. Dessuten er alle typer militære fredsoperasjoner en integrert del av internasjonal fredsskaping slik det er skrevet og tolkes i FN-paktens kapittel 7. Dette er en integrert del som det ikke er noen reservasjonsrett på, og hvor da Norge heller ikke har gjort noe forsøk på å reservere seg.

Deltagelse i internasjonale militære fredsstyrker har imidlertid ikke bare et positivt sikkerhetspolitisk potensiale. Særlig når det er snakk om bruk av tvangstiltak og militære maktmidler ligger det også et potensiale for negativ effekt. Tiltakene kan gjennomføres på en slik måte at de bidrar til å splitte mer enn å samle verdens nasjoner, og gi grunnlag for nye motsetninger og blokkdannelser mer enn å bidra til økt internasjonal fred og sikkerhet. Det vil da kunne medføre et dårligere internasjonalt sikkerhetspolitisk klima, noe som også vil få negativ betydning for vår sikkerhet.

Det er følgelig noen krav som må være oppfylt før slike operasjoner bør iverksettes. Et av kravene synes å være en sterk grad av internasjonal samstemmighet om tiltaket/operasjonen. Bortsett fra ved FOS i meget stor skala (av typen Gulfkrigen) er det vanskelig å se at selv FOS kan bli benyttet med et heldig resultat mot aktører med støtte fra en større befolkningsgruppe. Om operasjonen ikke gjennomføres med et mandat direkte fra FN, må den imidlertid ha tilnærmet enstemmig oppslutning også i den organisasjonen. Enighet mellom stormaktene, eller de fem faste i Sikkerhetsrådet, er altså alene ikke nok. Mest sensitivt i denne sammenheng synes operasjoner som berører Nord - Sør akse å være. For de alliansefrie land - som for en stor del tilhører den søndre akse - synes tiltak som kan ha preg av innblanding i en nasjons indre anliggende å være særlig sensitivt og uakseptabelt.

Det bør imidlertid ikke være vanskelig for Norge å holde seg unna operasjoner som ligger i grenselandet for internasjonal aksept (om da noen ville forsøke å gjennomføre slike). Klarer vi det, må militær deltagelse i internasjonale fredsoperasjoner antas å ha en vesentlig positiv sikkerhetspolitisk effekt også for oss som deltagende nasjon. Effekten må antas å ha visse proporsjoner til det nivå av makt operasjonen er autorisert for. Positiv effekt av slike operasjoner forutsetter imidlertid at det foreligger en meget bred internasjonal aksept.

Kultur

Militær deltagelse i internasjonale fredsoperasjoner har også kulturelle effekter. Det gjelder for alle typer operasjoner og er mer avhengig av omfanget og lengden av deltagelse enn av type. De nær 40 000 nordmenn som til nå har deltatt i de ulike operasjonene har utvilsomt fått utvidet sin kunnskap om, og innsikt i kulturer som må antas å ha vært lite kjent for nordmenn flest. Deres holdninger overfor andre folk og kulturer synes også i noen grad å ha blitt endret. Disse kulturelle opplevelser og erfaringer er nok for mange av dem som har gjort erfaringene noe av det mest verdifulle de har igjen for sin deltagelse i fredsoperasjoner. Alle disse som selv har vært ute har formidlet hvertfall noe av sine kulturelle erfaringer til flere personer ved retur til Norge. Det kulturelle inntrykk vi f eks har fått fra Korea, inklusive de drøyt 4500 barn³¹ som er adoptert derfra til Norge, ville nok neppe ha vært av samme omfang uten det norske feltsykehusets deltagelse i Koreakrigen tidlig på 50-tallet.

Den lokale kultur i Midt-Østen, Kongo og Kashmir ville nok også vært langt mindre kjent i Norge uten vår deltagelse i FNs fredsoperasjoner i disse områdene. Både deltagerne i selve operasjonene og medias økte interesse for områdene, som følge av norsk deltagelse, har bidratt til dette.

I hvilken grad har så vår kultur påvirket de områder vi har deltatt? Starten på norsk misjonsvirksomhet i Korea ble utvilsomt stimulert av den norske deltagelsen i Koreakrigen.³² Misjonsvirksomhet må vel kunne sies å være en av de mer aktive måter å tilby sin kultur på. Det kan være ulike vurderinger av om misjonsarbeid er bra eller ikke. Det er vel større enighet om at det omfattende humanitære bistandsarbeid som ledsager norsk misjonsarbeid er et gode. Det kan heller ikke være tvil om at et slikt norsk misjonsarbeid bidrar til øket internasjonal fred og sikkerhet - ved å spre en kultur (religion) som i sitt vesen er bærer av slike verdier.

Den norske tilstedeværelsen i Libanon siden 1978 - hittil over 14 år - har utvilsomt også medført en vesentlig påvirkning av norsk kultur i dette området. Mange libanesere har på grunn av den norske tilstedeværelsen lært seg norsk, og enkelte har benyttet dette til utdanning og studier i Norge. Mange ekteskap er inngått mellom libanesere og nordmenn. Men størst er kanskje likevel den daglige påvirkningen ved å leve med nordmenn så nært innpå seg, og derved se og oppleve den norske kultur i praksis.

Dette bringer oss også inn i et kultur-etisk grenseland. I hvor stor grad har vi rett og lov til å påvirke med vår kultur i de områder vi på verdenssamfunnets vegne driver en form for fred-og sikkerhetsmessig nødhjelp? Det finnes neppe et absolutt svar på det, men helt klart er det hvertfall at vi plikter å vise stor følsomhet og respekt for den lokale kultur der vi kommer.

Deltagelse i internasjonale militære fredsoperasjoner gir ikke samtidig rett til å drive kultur-imperialisme. Selv et mandat som gir hjemmel for å påtvinge internasjonal fred og sikkerhet gir ingen hjemmel for å påtvinge andre deler av vår kultur. Det synes som om norske militære har holdt seg på rett side av denne grensen i de operasjoner vi har deltatt i hittil. Vår hjemlige debatt om kvinners rett til tjeneste i alle typer stillinger i FN styrker, avdekker tidvis andre holdninger.

Det må kunne sies at den kulturelle utveksling som deltagelse i fredsoperasjoner medfører har vært av positiv verdi. Slik må det antas også å kunne bli i fremtiden, men en betingelse for dette er at vi viser nødvendig respekt og følsomhet overfor de andre kulturer vi kommer i kontakt med.

Men kultur har også andre sider ved fredsoperasjoner. En side er det "kulturelle felles mål" vi på en måte både blir del av og medansvarlige for når vi deltar i en større styrke, med deltagelse fra flere andre nasjoner. Da er det ikke lenger bare vår egen og den lokale kultur som spiller inn, men også de andre deltageres kulturer. Norske avdelinger har vært under ledelse av "Force Commanders" fra fem kontinenter hittil i FNs regi, uten at dette har skapt vesentlige problemer, heller ikke av kulturell art. Det er imidlertid ingen garanti for at det ikke er potensiale for slike konflikter i fremtiden. De erfaringer det her vises til er dessuten i det alt vesentlige fra FBS. Potensialet er større for at følsomme kulturelt betingede konflikter kan oppstå i operasjoner hvor stor grad av makt kan bli anvendt. Etske spørsmål som generelle menneskerettigheter og forholdet til tap, både i egne og eventuelle motparters styrker, er eksempel på potensielle konflikttema. Krigens folkerett og vel gjennomtenkte og klare mandat, operative konsepter og SOPer (Standing Operating Procedures) er i første rekke nødvendige instrumenter som kan bidra til at vi unngår denne type problemer.

En annen side er forholdet til hvor stor grad av reell og formell styring med de styrker vi stiller til rådighet for en operasjon vi aksepterer å gi fra oss til andre nasjoner, organisasjoner og personer som representerer disse. Avgivelse av nasjonal kontroll over militære styrker er et tema vi også kjenner fra NATO samarbeidet. Det kan imidlertid antas at det er ulik tålegrense på dette felt når saken angår forsvaret av eget fedreland relativt direkte, i forhold til når det gjelder en fredsoperasjon "langt borte". Generalløytnant Gustav Heggland, tidligere sjef for UNIFIL og UNDOF, nåværende stabsjef i det

finske forsvaret, berører temaet i en artikkel i "Survival" i 1990.³³ Han gir klart uttrykk for at dette er et problem også sett fra FBS, særlig i forhold til vestlige land og når tap av menneskeliv eller nasjonal prestisje er involvert. Et eksempel som at man ved starten av luftkrigen i Gulfen jan 91 fra nasjonal norsk side tok direkte styring med reiseruter for norske UNIFIL-permittenter, antyder at vi også passer "bra" inn i Genlt Hegglands beskrivelse her i Norge. Det er viktig å avklare forhold på dette felt før en operasjon starter, både innenriks og overfor de parter vi skal samarbeide med. Å endre under en operasjon vil alltid by på problemer, både av formell og praktisk art. Mye av de sikkerhetspolitiske positive effekter som ble beskrevet i forrige avsnitt, kan bli mer enn borte i en slik prosess.

Økonomi

Økonomi i forhold til deltagelse i fredsoperasjoner er primært et spørsmål om hva det koster og hva vi får igjen. Når penger brukes i offentlig sammenheng stilles det ofte også spørsmål om hva vi ellers kunne eller burde ha brukt disse pengene til. Holder vi oss innenfor rammen av sikkerhetspolitikk kan slike spørsmål tildels være relevante.

Det er generelt sett enklere å beregne hvor mye penger vi bruker enn hva vi får igjen i sammenhenger som dette. Det skyldes at gevinsten i liten eller ingen grad er penger eller andre lett målbare fordeler. Militære utgifter blir i fredelige tider i heldigste fall sett på som en forsikringspremie, og det er ikke alle mennesker som har samme sans for å forsikre seg - særlig ikke om faren for å få bruk for forsikringen vurderes som lav. Det er også av denne årsak all grunn til å sørge for at vi får både en reell forsikring for den premien vi betaler, og at vi får størst mulig utbytte underveis. Forsvarskommissjonen (FK 90) og Forsvarsstudien (FS 91) gir omfattende og detaljerte vurderinger av økonomiske forhold for Forsvaret. De berører imidlertid i liten grad hvor og hvordan vi kan få

relativt mye igjen for relativt små tilleggsutgifter. Deltagelse i fredsoperasjoner har et helt klart potensiale i slik sammenheng. Den ene effekten er at utgiftene til nasjonalt forsvar gis en form for internasjonal legitimitet hos de som synes at forsvarsutgiftene er store. Effekten fremstår ved at disse utgiftene også mer direkte, og her og nå, bidrar til øket internasjonal fred og sikkerhet.

En annen effekt er at slik deltagelse gir et reelt bedre forsvar også med tanke på de nasjonale forsvarsoppgaver. Dette behandles nærmere i senere deler av studien.

Det kan være vanskelig å fastslå total økonomisk effekt av militær deltagelse i internasjonale fredsoperasjoner. til det er sammenhengene for mange og for kompliserte. Med mindre vi deltar i operasjoner som pådrar seg omfattende internasjonal vrede og fordømmelse er det imidlertid svært lite som taler for at det kan ha negativ effekt. Noen vesentlig positiv effekt av deltagelse i generelt "populære" operasjoner er det dog hellere ikke lett å påvise, eller å argumentere for. Det må imidlertid med rimelighet kunne antas at deltagelse bidrar til både å gjøre Norge bedre kjent hos potensielle handelspartnere og til opprettholdelse og sågar økning av generell anseelse. Begge deler bør være positive med tanke på utenriksøkonomien.

MILITÆRE KRAV OG KONSEKVENSER VED NORSK DELTAGELSE I INTERNASJONALE FREDSOPERASJONER

Generelt

I denne del av studien beskrives og vurderes militære forhold ved norsk deltagelse i de ulike typer fredsinnsett. Hensikten er å få frem de militært betingede forutsetningene, eller kravene, som må være oppfylt for å kunne delta, og de militært betingede konsekvensene av å delta eller ikke.

Bruk av militære styrker er alltid forbundet med en grad av usikkerhet om utfallet. Graden av usikkerhet synes større jo større grad av militær maktbruk som er involvert, og vesentlig større jo nærmere full krig med tilgjengelighet på alle militære maktmidler - unntatt A våpen - man kommer. Når resultatet i ettertid er kjent, er det en tendens til å overse eller glemme denne usikkerheten. Det siste, og kanskje mest beskrivende eksempel på disse forhold, er Gulfkrigen 90-91. Den USA-ledende koalisjonen vant en knusende militær seier over Irak. Ja så knusende at enkelte i ettertid nekter å akseptere det som en krig, men kaller det en internasjonal massakre på et nærmest forsvarsløst land.³⁴ Slike oppfatninger faller på sin egen urimelighet i forhold til fakta, men de blir likefullt gjentatt. Enhver som fulgte noe med i internasjonale media mens det hele pågikk vet at det var både reell og vesentlig usikkerhet om utfallet av krigen, ihvertfall frem til de helt siste faser - for ikke å si timer. Ikke minst var det vesentlig usikkerhet knyttet til hvilke tap koalisjonens styrker ville få. Det var antatt, og fryktet, tap på titusener av soldater i koalisjonens styrker,³⁵ mens de reelle tapene viste seg å bli i underkant av 200!³⁶ I ettertid kan det være vanskelig å forstå at det var mulig å ta så feil. At det ble tatt så feil er selvfølgelig i denne situasjonen en stor lykke, men det understreker også det grunnleggende usikre og uforutsigbare ved

mange typer militære operasjoner. Om utfallet og kostnadene kunne beregnes eller fastslås på forhånd, ville bruk av militære midler (krig) for å nå personlige eller nasjonale mål formodentlig bli en sjeldnere foreteelse. Om man studerer historien er det heller sjelden den part som har bragt en konflikt til krig ("startet krig") har oppnådd sine hensikter ("vunnet").

Det finnes ingen "internasjonal standard" å måle militære styrkers effekt eller verdi etter, ei heller til å forutsi utfallet av militære konfrontasjoner. Den usikkerhet som fraværet av slike kriterier medfører kan i noen situasjoner bidra til at militær konfrontasjon bryter ut, mens det i andre situasjoner kan slå ut den motsatte vei. Det kan antas at den militært svakeste part i en potensiell konflikt vanligvis tjener på usikkerheten, ved at den sterkere unnlater å benytte den fordel han reelt har - av frykt for at hans overtak likevel ikke strekker til for å sikre en militær seier innenfor kostnadsrammene han vil akseptere.

Dette må antas å være en av grunnene for at få eller ingen nasjoner med uforbeholden entusiasme stiller opp for internasjonale militære fredsoperasjoner når et behov oppstår. Resultatet vil alltid være forbundet med usikkerhet når militær innsats blir brukt. Både usikkerheten og konsekvensene er generelt større jo større militær maktmidler som er involvert. Såvel politikere som militære ledere i de enkelte land vil måtte vurdere de krav og kostnader, i vid forstand, et militært engasjement stiller, og avveie deltagelse mot faren for å mislykkes eller få uakseptable kostnader. Kostnader inkluderer her alle negative forhold som nasjonal og internasjonal politisk belastning, økonomi, tap av menneskeliv og svekking av egen nasjonale beredskap.

Det vil følgelig være av stor interesse å kjenne til hvilke forutsetninger eller krav som må være oppfylt på militær side for at Norge skal kunne delta med militær innsats i ulike internasjonale fredsoperasjoner, og mulige og sannsynlige conse-

kvenser ved slik deltagelse. For å finne svar på dette vurderes følgende militært relaterte faktorer:

- utrustning og organisering
- operativt konsept
- motivasjon og kvalitet
- utdanning og trening
- ledelse (kommando, kontroll, kommunikasjon og etterretning)
- beredskap (tilgjengelighet)
- økonomi.

Enkelte av disse ble også berørt i de første deler av studien. Utrustning og organisering angir ytre karakteristika, mens motivasjon og kvalitet (i sum) angir hva vi kan kalle indre karakteristika for enheten. Det operative konseptet (doktrinen) har en funksjon som "noteark", både for utdanning, trening og planlegging på forhånd og for ledelse under løsningen av bestemte oppdrag. Beredskap uttrykker den tiden det tar fra man beslutter å benytte enheten og til den er klar til å starte. Økonomi omfatter alle forhold som koster penger i det som er nevnt - direkte eller indirekte.

Ingen av disse faktorene representerer alene en tilstrekkelig forutsetning for en avdelings brukbarhet for et bestemt formål, men de representerer alle alene en tilstrekkelig hindring om de ikke har et visst minstenivå.

Utrustning og organisering

Utrustning er her brukt som en samlebetegnelse for alt det utstyr og materiell, inklusive våpen og det som frakter dem, som militære avdelinger trenger for å kunne løse de oppgaver/oppdrag de tildeles. Organisering angir hvordan type og mengde av personell og utrustning er fordelt i enheter. Kravene til utrustning og organisering bestemmes av den type oppdrag som skal løses og betingelsene det skal løses under,

herunder øvrige parters utrustning og organisering, topografi og klima. Det norske Forsvaret har i dag utrustning av meget varierende type og kvalitet. Det varierer både mellom forsvarsgrenene (Hær, Sjø- og Luftforsvar) og mellom de ulike våpen innen forsvarsgrenene. For deltagelse i observatørkorps (OK), slik disse er beskrevet foran i studien, holder den norske utrustningen mål i de aller fleste situasjoner. I svært varmt klima egner imidlertid ingen av våre Hær-uniformer seg. Dette blir delvis løst ved å bruke andre typer uniformer, som f.eks. den "Indian Bush" uniformen som FN skaffer til styrken i UNIFIL. Hvor egnede uniformer ikke er tilgjengelige, er dette et vesentlig problem.

For deltagelse i fredsbevarende operasjoner (FBS) kan det være flere mangler ved vår utrustning, selv om mye holder mål. Egne erfaringer fra UNIFIL tilsier f.eks. at vi mangler tilfredsstillende utrustning hva angår taktisk overvåkingsutstyr og pansrede personellkjøretøyer. Det sistnevnte skyldes logistikkforhold, som vil kunne variere fra operasjon til operasjon.

Når det gjelder taktisk overvåkingsutstyr er imidlertid situasjonen mer allmenngyldig, da dette er utstyr som vi enten ikke har eller har for lav kvalitet på i den norske hæren. "Taktisk" betyr at dette er utstyr som skal brukes lokalt for å registrere aktiviteter som bevegelser av personell og kjøretøyer innen eller inn og ut av et operasjonsområde, eller for lokalisering av våpenbruk eller sambandsmidler mv. Betydningen av manglene forsterkes ved at dette er utstyr man må anta det vil bli øket behov for i fremtiden. Moderne teknologisk overvåkingsutstyr kan både øke kvaliteten på den overvåking som utføres, dag som natt, og det kan redusere behovet for personell.³⁷ Beveger man seg dessuten i retning av fredsopprettede operasjoner (FOS), øker betydningen av overvåkingsmidler. Konsekvensene av mangler er da bl.a. øket sannsynlighet for tap av egne menneskeliv. Også for fredsbevarende styrker i konfliktforebyggende rolle, utgruppert før væpnet konflikt har funnet sted, vil effektive overvåkingsmidler

være av vesentlig betydning. Erfaringene fra bl a UNIFIL viser at det er flere måter vi kan komme utrustningsmessig til kort på ved deltagelse i FBS. Utrustningen kan mangle helt. Den kan ha mangler av operativ, sikkerhets- eller logistikkmessig art. Det sistnevnte har uheldige konsekvenser både praktisk og økonomisk. Internasjonal standardisering er en hovedvei ut av den type problemer. Basert bl a på erfaringer fra NATO er det kanskje urealistisk optimistisk å anta at slik standardisering vil kunne skje i tilstrekkelig omfang. Til det kan for mye både prestisje og økonomi synes involvert, særlig for stormaktene. På den annen side dreier det seg i forbindelse med FBS om relativt små kvanta for de fleste land, og særlig for stormaktene. Det kan gjøre det lettere å komme frem til praktiske løsninger, enten innen rammen av FN eller i det minste i regionalt forband.

UNIFIL gir oss begrenset erfaring, bl a begrenset av den type avdelinger vi deltar med. Deltagelse i andre operasjoner og med andre type avdelinger kan avdekke andre mangler. Norge har eksempelvis ikke utstyr for maskinell minerydding, et felt det synes å bli øket behov for å dekke også innen rammen av FBS. En annen type utstyr det kan bli både operativt og sikkerhetsmessig behov for i nær fremtid er utstyr for å hindre eller sterkt redusere uvedkommendes adgang til å avlytte våre taktiske sambandsnett. Et slikt behov er vi ikke i stand til å dekke tilfredsstillende i dag.

I det nyåpnede, og derfor hittil ikke ferdig utforskede, mulighetenes marked som avviklingen av den kalde krigen la grunnlag for, må vi anta at det ligger et potensiale som også krever andre typer utrustning enn det vi i dag kan se innen FBS.

Generelt må vi imidlertid kunne si at vi på norsk side har utrustning for å delta i dagens FBS.

FBS er imidlertid også til enhver tid "et barn av sin tid". Det innebærer at kravene til utrustning for FBS blir høyere etter

hvert som teknologi og annen utvikling fremskaffer ny utrustning - og nye behov for utrustning. Det vil kunne stille oss ovenfor utrustningsbehov som vi ikke umiddelbart er istand til å imøtekomme. Det skal neppe skje oss særlig ofte før vår plass på den internasjonale listen over interessante kandidater for å stille styrker til FBS er i fare.

Av foregående deler av studien fremgår det at FOS stiller helt andre og strengere krav til utrustning, særlig hva angår operativ kvalitet og standardisering. Krav til utrustning øker generelt med graden av bruk av maktmidler som kan bli nødvendig. Standardisering har et operativt aspekt og et logistisk aspekt. Det operative aspekt betyr at effekten man skal oppnå helt eller delvis uteblir fordi utrustningen hos ulike avdelinger ikke passer sammen. Det kan gjelde frekvenser, rekkevidder, hastigheter, tyngde eller andre egenskaper ved ulik utrustning som innvirker på en negativ måte operativt sett.

Det logistiske aspekt utgjøres av et marerittlignende mangfold ved etterforsyning, reparasjon og vedlikehold som oppstår ved mange ulike typer utrustning. Dette mareritt forsterkes ved det store behov det er for denne type tjenester ved FOS, og de dramatiske konsekvensene svikt på disse felt da kan få. Betydningen av utrustning, og særlig våpen, av høyere kvalitet enn de motstanderen har, er en erfaring som er "like gammel som krigen". Fra dagens debatt kan man få inntrykk av at dette var noe som ble erfart for første gang under Gulfkrigen 91, men slik er det altså ikke. Det finnes riktignok eksempler på at det motsatte også har medført suksess, særlig innen geriljakrig. Det er imidlertid viktig å merke seg at slik suksess baserer seg på en grad av menneskeoffer og menneskeofring som ligger langt utenfor det som er både politisk og militært mulig for Norge å delta i.

FOS er den aktiviteten vi har minst erfaring med, og samtidig den som har det største potensiale for uønskede konsekvenser. Våre norske avdelingers utrustning i forhold til krav ved deltagelse i FOS er i liten eller ingen grad prøvet. I det

etterfølgende blir det sistnevnte vurdert. Som vi har sett foran er det imidlertid ikke ett allmenngyldig krav til utrustning for alle potensielle operasjoner, særlig ikke FOS. Slike utrustningsmessige krav kan variere fra operasjon til operasjon, avhengig av en rekke forhold - som oppgave, motstand, omfang, samarbeidspartnere, topografi og klima. Vurderingen er derfor relativt generell, med den hensikt å gi en antydning om hvor vi tilfredsstillter kravene, hvor vi antas å gjøre det i nær fremtid, og hvor vi neppe vil komme til å gjøre det.

Vi begynner med Hæren.

Hærens ulike avdelinger kan grovt deles i manøveravdelinger (infanteri og kavaleri), taktiske støtteavdelinger (f eks artilleri og ingeniør), avdelinger for ledelse og kontroll (samband) og forsyningsavdelinger (f eks transport og sanitet).

Det er et generelt trekk ved Hæren, som det er det for de andre forsvarsgrenene, at den er utrustet og organisert for å ivareta de nasjonale forsvarsoppgavene. Det innebærer at den er utrustet og organisert for norske topografiske og klimatiske forhold, og preget av at vi i Norge baserer oss på et totalforsvarskonsept. Det betyr f eks at en stor del av de kjøretøyene og anleggsmaskinene som våre avdelinger skal bruke ved oppsetning er utskrevne sivile. Med de reduksjoner i Forsvaret som er antydnet både i Forsvarskommisjonen av 1990 (FK 90) og Forsvarstudien (FS 91) vil avhengigheten av sivil utskrivning bli redusert, men kan fortsatt antas å få betydelig omfang for enkelte avdelingstyper.

Hovedkrav til infanteri, slik vi har sett det også i FOS, er mobilitet, beskyttelse og ildkraft. Det siste primært i form av panservern og krumbaneild. Det norske Infanteriet er lett infanteri, som betyr at det ikke har pansrede eller andre typer kjøretøyer for transport eller beskyttelse av personellet. I motsetning til lett infanteri i enkelte andre land er det norske infanteri heller ikke utrustet for transport med helikopter eller fly ("air mobile" eller "air borne"). Dette gjør at vårt infanteri har meget lav mobilitet i mange typer terreng og ingen fysisk

beskyttelse, noe som gjør det uegnet i mange operative situasjoner. Såvel FS 91 som FK 90 konkluderer med at vi i hovedsak må bytte det ut med tyngre utrustede avdelinger som får mobilitet og beskyttelse.

Når det gjelder utrustningen forøvrig holder heller ikke den mål på alle felt, som feks panservernvåpen og bombekasterstøtte. Om vi kraftsamler den beste og mest moderne utrustning vi har og supplerer med hva som er nært forestående å anskaffe, bør det imidlertid i nær fremtid være mulig å sette opp noen få godt utrustede infanteriavdelinger, hverfall på bataljonsnivå. Nye og moderne panservernvåpen, beltevognbaserte bombekastere med nytt ildledningssystem og 12,7 mm skarp-skyttergevær er eksempler på utrustning som vil holde mål i mange sammenhenger. Det er liten grunn til å anta at norsk lett, eventuelt motorisert, infanteri som aksepteres av NATO for deltagelse i Immediate Reaction Force (IRF) ikke vil tilfredsstillende de utrustningsmessige krav for å delta i FOS også i annen sammenheng.

Kavaleri betyr i norsk sammenheng primært stridsvogner, men også i noen grad mekanisert infanteri og oppklarings avdelinger. Med den moderniserte utgaven av Leopard stridsvognen som vi er i ferd med å få,³⁸ har vi en stridsvogn som holder høyere standard enn mange potensielle motstandere, særlig hva angår ildledningssystem. Utrustningen for det mekaniserte infanteriet er av dårligere standard, og det vil enda ta flere år før nytt materiell, særlig pansrede personellkjøretøyer, gir oss tilfredsstillende standard her. Vi har lette oppklaringsavdelinger for oppklaring på brigadenivå og høyere, med utrustning som holder mål. Vi har derimot ikke tilfredsstillende utrustede oppklaringsavdelinger med egen beskyttelse og mobilitet.

Vårt feltartilleri, ihvertfall det selvdrevne lett pansrede, holder utrustningsmessig mål for deltagelse i FOS. Det kan brukes for støtte til såvel norske som andre lands manøveravdelinger, herunder også operere sammen med artilleri fra mange andre land. Med sitt ildledningsutstyr, utviklet og produsert i Norge,

er vårt rør-artilleri av det beste man finner i verden i dag. Vi mangler imidlertid tilfredsstillende utrustning (fly eller helikoptre) for luftbåren ildledning, og det er usikkert om vi vil få det. Dette hindrer imidlertid ikke god effekt av artilleriet med bakkebasert ildledning. En egnet radar for artillerilokalisering og ildledning ville forbedret denne evnen ytterligere. Av hærens luftvernartilleri er det bare rakettluftvernet (RB 70) som holder mål i det teknologiske miljø som er rimelig å forutsette. Det er ikke panserbeskyttet, men har en rimelig terrengmobilitet ved hjelp av beltevogner. Dette gir operative begrensninger, som må vurderes før hver enkelt operasjon.

Våre ingeniør-avdelingers utrustning er av blandet kvalitet, og er i stor grad basert på utskrivning av sivile maskiner. Utrusting er i stor grad rettet mot å flytte masse, i noen grad mot brobygging, men ikke mot maskinell minerydding. Det vil derfor avhenge sterkt av behovene i den enkelte operasjon om vi har utrustning som duger eller ikke.

Hærens samband har fått en del ny og moderne utrustning som vil holde mål i de fleste sammenhenger, også for bruk i FOS. Det såkalte TADKOM (Taktisk Digitalt Kommunikasjonssystem) er kostbart, men innebærer også utstyr av meget høy operativ verdi. Utstyret kan også anvendes for samband mellom ikke-norske avdelinger. God og pålitelig sambandsutrustning er helt avgjørende for å kunne utføre vellykkede militære operasjoner.

På transport-siden er vi utrustningsmessig generelt sett svake, da en vesentlig del av kjøretøyparken for våre militære transportavdelinger består av sivilrekvirerte kjøretøyer. De våpentekniske avdelinger utfører vedlikehold og reparasjoner. Deres utrustning, som for en vesentlig del består av ulike former for verktøy, er derfor sterkt avhengig av type materiell det skal ydes service til. Passer dette, vil utrustningen hovedsakelig holde mål.

Når det gjelder sanitet har norske avdelinger ved flere anledning vist at vi har utrustning som holder mål, under ulike forhold. Sist ble dette vist i Gulfkrigen 91.

Sjøforsvaret består utrustningsmessig av anlegg på land og fartøyer. Anleggene på land (fortene) er stasjonære, og er følgelig helt uaktuelle i denne sammenheng. Fartøyene er tilpasset bruk i kystfarvann i vårt klima, noe som gjør at de i det minste må modifiseres før de kan benyttes i varmt klima. Erfaringene med kystvaktfartøy til Gulfen i 91 viste bl a dette. Det er dessuten stor forskjell på alder og kvalitet mellom ulike fartøystyper. Det må derfor foretas en grundig vurdering i hvert enkelt tilfelle om våre fartøyer vil holde materiellmessig mål før beslutning om deltagelse fattes. Det er en generell svakhet for alle fartøystyper at de i få sammenhenger kan klare seg med eget luftvern.

Halvparten av undervannsbåtene er helt nye og av tilfredsstillende utrustningsmessig kvalitet. Halvparten er gamle, men modifisert til en akseptabel standard. Undervannsbåtene er alle av anti-overflatefartøy typen, og er av natur utrustning som tilhører det høyere spekter av FOS-skalaen.

MTBene (Missil Torpedo Båtene) er i ferd med å foreldes, men kan fortsatt være av tilfredsstillende materiellmessig verdi i egnede farvann. Det siste er imidlertid særs vesentlig for denne fartøystypen. Uten holmer og skjær og en opprevet kystlinje å gjemme seg i er det svært begrenset hva disse kan utrette i FOS-sammenheng uten selv å bli ødelagt. I FBS sammenheng vil de derimot utrustningsmessig holde mål i langt større grad.

Når det gjelder minefartøyer, er de få mineleggerne vi har av akseptabel materiellmessig standard, mens minerydderne ikke er det. De nye minerydderne vi vil få om få år er imidlertid av meget avansert standard, og må antas å holde mål i mange operative sammenhenger. Mens mineleggere av natur tilhører FOS vil de nye minerydderne utrustningsmessig

egne seg både i FBS og FOS sammenheng.

Eskortefartøyene er nylig oppdatert og følgelig av akseptabel utrustningsmessig standard. De deltar dessuten jevnlig i NATO- styrker, og er vurdert å holde mål der. De vil utrustningsmessig tilfredsstillende kravene for deltagelse i både FBS og FOS i mange situasjoner, flest i FBS-sammenheng.

Kystvaktfartøy viste i Gulfen at de, med visse modifikasjoner for klima, kan fylle roller i fredsoperasjoner. Nordkappklassen er moderne fartøyer som kan brukes i flere roller. Deres helikopterdekk og hangarkapasitet utvider deres bruksområde. Kystvaktfartøyene er bygget og utrustet primært for fredsbruk, og egner seg følgelig best for FBS.

Som nevnt foran er alt kystartilleri i dag stasjonært. Både FK 90 og FS 91 anbefaler anskaffelse av mobile missilbatterier til bruk i anti invasjons rollen. Det er usikkert både om slike vil bli anskaffet og i hvilken grad disse batteriene eventuelt vil egne seg for flytting over lange avstander. Det vil dessuten ennå ta flere år før slike batterier vil kunne være operative.

Luftforsvaret kan deles i fly (kampfly, maritime fly, transportfly, helikoptre), luftvern, og kontroll og varsling. Vår norske kontroll og varsling utrustning er for det alt vesentlige helt stasjonær (ikke mobil), og kan virke bare i eller meget nært norsk territorium. Fra norsk side kan vi derfor ikke bidra med utrustning for kontroll og varsling. Dette innebærer imidlertid også at norske flyavdelinger som deltar i ulike typer fredsoperasjoner er avhengig av at andre nasjoner stiller med nødvendig utrustning for kontroll og varsling. For FOS er kravene på dette feltet meget omfattende, mens de for FBS normalt er relativt små.

Hoveddelen av våre kampfly (F 16) holder materiellmessig mål, noe flytypen viste under Gulfkrigen 91. Våre fly av denne typen blir også oppdatert slik at denne status vil bestå til godt over århundreskiftet. Vi har derimot ikke våpen for å

kunne nytte flyene tilfredsstillende i alle roller. Vi har f eks ikke våpen for luft-til-bakke rollen, og våre våpen for luft-til-luft rollen skal byttes ut med ny og bedre type i løpet av få år. Rolle og oppdrag må derfor vurderes i hvert enkelt tilfelle før beslutning om deltagelse. Våre kampfly kan vanskelig sees å ha noen funksjon annet enn i FOS sammenheng.

Våre maritime fly, transportfly og helikoptre holder alle utrustningsmessig mål for sine primæroppgaver i såvel FOS som FBS. Det er imidlertid viktig å registrere at ingen av dem er i stand til å forsvare seg selv. I FOS sammenheng er de derfor avhengige av å operere i områder hvor de ikke kan angripes eller hvor de er beskyttet av andre enheter. Spesielt for helikoptrene gir dette vesentlig begrenset verdi som utrustning for deltagelse i FOS.

Vårt luftvern er inne i et generasjonsskifte. En vesentlig del av vårt luftvern utgjøres av foreldet kanonluftvern, som ikke lenger holder mål mot moderne jagerfly og andre kampmidler levert gjennom luften. De få luftvern rakett-batteriene (NOAH) vi har må antas å holde mål i en rekke operative situasjoner. De har imidlertid klare begrensninger både når det gjelder høydeskikt og måltyper.

Konklusjonen er at ikke alle avdelingstyper i vårt Forsvar tilfredsstillende de utrustningsmessige krav for å delta i noen variant av FOS. De fleste avdelingstyper det er relevant å nytte tilfredsstillende (de normalt lavere) kravene til utrustningen ved deltagelse i FBS. Mengden utrustning vi har av ulike typer i Norge er dessuten en begrensende faktor for hvor store avdelinger vi fra norsk side kan stille. Det er tildels betydelige utrustningsmessige variasjoner innen en og samme avdelings-type. Det er ikke bare et spørsmål om utrustningen holder mål isolert sett. Den må også være egnet for det aktuelle klima og den aktuelle topografi, og dessuten passe inn både operativt og logistikkmessig med utrustningen til de øvrige deltagerne i

operasjonen. Både krav og konsekvenser knyttet til utrustningsmessig standard og tilpassing er større jo større grad av maktbruk som er involvert.

Det må derfor foretas en nøye vurdering av om våre avdelinger er utrustningsmessig egnet før beslutning om deltagelse fattes i hvert enkelt tilfelle. Dette behov for detaljert vurdering i hvert enkelt tilfelle kan reduseres kraftig eller bortfalle hvis det etableres et system med forhåndsplanlagte styrkesammensetninger etter modell av det vi f eks finner på enkelte felt innen NATO. Selv med fordelene av å kunne bygge videre på eksisterende modeller representerer dette et meget omfattende og komplisert arbeid. Nasjonale politiske prioriteringer og ønsker kan gjøre arbeidet ytterligere vanskelig.

Om vi holder spesielt klimatisk og topografisk betingede krav unna, vil utrustning (stasjonær utrustning ikke medregnet) som i utgangspunktet ikke holder mål for deltagelse i FOS, oftest heller ikke holde mål for forsvar av vårt eget land. Det kan derfor ikke være akseptabelt for Norge å ha slik utrustning i Forsvaret, og utrustningen må snarest byttes ut. Å vurdere og teste utrustning for deltagelse i FOS har derfor en verdifull bonuseffekt med tanke på forsvaret av vårt eget land.

Operativt konsept

Et operativt konsept uttrykker i grove trekk forutsetningene for og hensikten med en operasjon, og gir et overordnet bilde av operasjonen. Det generelle operative konsept (doktrinen) for en type operasjoner gir grunnlag for å utlede hvilke ulike ressurser som trengs og hvordan de skal brukes, som så uttrykkes i operasjonsplaner og ordrer. Konseptet gir grunnlag for å utlede hvilke krav som må stilles til disse ressursene, særlig på avdelingsnivå, men også hvilke kunnskaper, ferdigheter og holdninger som kreves av den enkelte person. Det operative konseptet spiller følgelig en sentral rolle som en form for "oppskriftbok" eller "noteark" for såvel forberedesene

til som gjennomføringen av militære operasjoner. Konkrete og gode operative konsepter finnes i for liten utstrekning for alle typer fredsoperasjoner. Som vi så foran stiller det generelle operative konsept for FBS enkelte krav ut over hva operative konsept for nasjonale forsvarsoppgaver gjør, mens det generelle operative konsept for FOS i langt mindre eller ingen grad gjør det. Operasjoner som ligger i den lavere del av FOS-skalaen har ikke vi spesifikke operative konsepter for. Som angitt foran må det imidlertid antas at stormaktene har utviklet konsepter som langt på vei kan dekke behovet for FOS også i liten skala. I hvertfall vil disse konseptene kunne danne et godt grunnlag når spesifikke FOS-konsepter skal utformes. Enkelte artikler de par siste årene berører også temaet.³⁹

Å få utarbeidet konkrete og gode operative konsepter for alle typer militær innsats i fredsoperasjoner vil gi større sikkerhet i vurderingen av hvilke av denne type oppgaver vårt Forsvar er i stand til å delta i med et heldig resultat.

Motivasjon og kvalitet

Motivasjon er det som får den enkelte til å yde det som er nødvendig under oppøving for og utøvelse av operasjoner. Kvalitet er summen av kunnskap, ferdighet og erfaring både i den enkelte mann og i avdelingen, målt i forhold til kravene. Det er åpenbart et indre forhold mellom disse to faktorene, som det er det til andre faktorer som f eks utrustning, utdanning og trening. De sistnevnte faktorene behandles i andre avsnitt.

Motivasjon er basert på en komplisert prosess som er gitt stor oppmerksomhet både i militært lederskap og utdanning.⁴⁰ Det er mange forhold som er med og bestemmer motivasjonen, men grunnleggende er tilknytningen til den enkeltes ulike behov og tilfredsstillelsen av dem. Her skal vi se nærmere på ett aspekt som ansees særlig viktig og relevant i denne sammenheng.

Oppgaven man skal være motivert for må oppleves å angå den enkelte som deltar. Jo mer den angår, og jo viktigere den oppleves å være, jo sterkere er motivasjonen - og omvendt. Det er relativt enkelt å opprettholde høy motivasjon for aktiviteter som er konkrete og nære i tid, mens det motsatte er vanskelig. Høy motivasjon er nødvendig for å kunne oppnå tilfredsstillende nivå i den oppgaven man skal utføre. Dette forhold har økende gyldighet jo mer komplisert oppgaven er. Disse generelle betraktningene har gyldighet for soldater (befal og mannskaper) av alle gradsnivå og fagkategorier.

Kvalitet er et forhold det tar år å bygge opp, men som relativt raskt rives ned igjen. Det er en rekke årsaker til dette. Å gi mennesker en tildels meget komplisert spesialutdannelse, og dessuten samøve ti tusener av dem til gode militære avdelinger, tar kort og godt lang tid.⁴¹ Det tar rundt ett år fra man starter å utdanne rekrutter til de kan utgjøre det laveste nivå i en effektiv militær avdeling. For enkelte kategorier noe mindre, for andre kategorier noe mer. Men dette betinger at man allerede har nødvendig kompetanse og kvalitet tilgjengelig. Det tar 5 til 10 år å utdanne en kompanisjef, en fartøysjef eller en jagerflyver. Det tar 10 til 15 år å utdanne en bataljonsjef, sjef for et større fartøy eller flyavdeling. Det tar enda noen år i tillegg til det å utdanne sjefer til de høyere nivåer som skal lede det hele. Tilfredsstillende kvalitet i et forsvar betinger at man har personell på alle nivåer med tilstrekkelig kvalitet, noe som igjen betinger at alle har utdannelse og erfaring fra eget og underliggende nivåer.

Som vi har vært inne på tidligere er det dessuten vanskelig å måle kvalitet, og vanskeligere jo større avdelinger man ønsker å måle. Den eneste reelle testen er når avdelingene deltar i reelle operasjoner av den type de er opprettet for å skulle kunne utføre. Våre militære avdelinger skal kunne utkjempe krig. Det er et krav som fremgår både av dagens Stortings formuleringer og av FK 90s anbefalinger.⁴² Forsvaret skal også kunne løse andre oppgaver, men det gir liten mening å

oppretholde et forsvar om det ikke har kvalitet til å kunne utkjempe en krig med tilfredsstillende resultat. Å delta i fredsoperasjoner er derfor en av de meget få måter vi kan få et rimelig pålitelig svar på om våre militære avdelinger holder mål.

Konklusjonen er at både deltagelse i og forventning om deltagelse i fredsoperasjoner vil bidra til høyere motivasjon for utdanning og trening generelt i de deler av Forsvaret som kan bli berørt, og derved også bidra til høyere kvalitet. Jo større del av Forsvaret som forberedes for å kunne delta i slik virksomhet jo større vil følgelig den totale effekten for motivasjon og kvalitet bli. Målt i nasjonal forsvarseffekt (forsvar av Norge) vil effekten være større jo mer maktbruk som er forventet i de fredsoperasjonene vi deltar eller forbereder oss for å delta i.

Utdanning og trening

Utdanning er prosessen som tilfører enkeltpersoner bestemte kunnskaper, ferdigheter og holdninger.

Trening er prosessen hvor enkeltpersoner samøves til ulike avdelinger, for ulike oppgaver.

Disse prosessene involverer på forskjellig vis alle de andre faktorene som omtales i dette kapittel. Utdanning og trening må være spesifikk for å oppnå ønsket hensikt. Det betyr at utdanningen og treningen må foregå under så like betingelser som de man utdanner og trener for som mulig; samme utrustning, samme organisering, samme personer, samme klima og terreng, samme språk osv. Man må da finne frem til de vesentligste, konkrete elementer i de oppgaver som skal løses. Ut fra disse må det defineres mest mulig presise mål, med angivelse av utførelse, forhold og krav.⁴³ Utdanningen og treningen må så legges opp slik at disse målene nåes. Jo mer veldefinerte og relevante mål man har, jo høyere kvalitet kan oppnås, og til lavest omkostning - i vid forstand.

Vi er kommet langt i det norske Forsvaret i å etablere en teknologi som muliggjør effektiv og målrettet utdanning og trening. Vi har også i stor grad veldefinerte og relevante mål for de nasjonale forsvarsoppgaver, selv om det fortsatt er rikelig rom for forbedring for en rekke kategorier, både enkeltpersoner og avdelinger. Vi er kommet lengst når det gjelder utdanning, hvor dette også er enklere enn for trening. Vi er ikke kommet så langt, hverken i Norge eller internasjonalt med å definere slike mål spesifikt for fredsoperasjoner. Status på dette feltet følger stort sett samme mønster som for operativt konsept. Det betyr at man formelt sett er kommet lengst for FBS, men ut fra den store likhet mellom FOS (i relativt stor skala) og nasjonale forsvarsoppgaver, er vi reelt sett kommet lenger der. For de nye typene fredsoperasjoner som stor sett betinger en liten skala av FOS, er vi neppe begynt. På grunn av det store samsvar mellom mål for utdanning og trening for nasjonale forsvarsoppgaver og fredsoperasjoner, vil utdanning og trening for deltagelse i fredsoperasjoner også bidra til å heve kvaliteten i det norske Forsvaret generelt, også for nasjonale forsvarsoppgaver. Størst vil denne effekten være når vi utdanner og trener for fredsoperasjoner som kan involvere stor bruk av maktmidler. Noen mål er imidlertid spesifikke for den enkelte type operasjon det utdannes og trenes for. Det er helt avgjørende både at disse blir identifisert og at de nåes.

Utdanning og trening har også en vesentlig tidsdimensjon. Jeg har tidligere antydnet hvor lang tid det tar å oppnå nødvendig kvalitet for ulike kategorier of funksjoner (geværmann, flyver, bataljonssjef osv). I tillegg vil denne kvaliteten reduseres relativt raskt når utdanning og trening opphører. For å opprettholde en bestemt kvalitet, særlig når det gjelder kunnskaper og ferdighet, trenges jevnlig utdanning og trening. I noen grad kan dette tilfredsstilles gjennom periodevis utdanning og trening (repetisjonsøvelser). Det kan variere svært mye for ulike kategorier hvor hyppig slik utdanning og trening må være for å opprettholde et bestemt nivå.

Ledelse

Ledelse av militære operasjoner, inklusive fredsoperasjoner, foregår på fire nivåer: Politisk, strategisk, operasjonelt, og taktisk nivå.⁴⁴ Disse nivåene er nært og uløselig knyttet til hverandre. Ledelse på politisk og strategisk nivå innebærer primært å bestemme de overordnede mål og virkemidler. For fredsoperasjoner betyr det i stor grad å gi mandat. Ledelse på operasjonelt og taktisk nivå tilhører mer det militære håndtverk som må til for å nå disse overordnede målene. Det er følgelig ledelse på de sistnevnte nivåer som fokuseres her, mens politiske og strategiske aspekt blir noe berørt under innen- og utenrikspolitiske forhold.

Ledelse har formelle og praktisk-tekniske aspekt. De formelle aspekt er primært knyttet til kommando og kontroll (command and control - C²) og uttrykker myndighet og ansvarsforhold i operasjonen. Det er viktig at det er full klarhet på dette felt. Slik klarhet er i første rekke avgjørende for å kunne løse de tildelte oppdrag tilfredsstillende, men også på grunn av omfanget av ressurser som er involvert, og på grunn av potensialet for konsekvenser. Ved internasjonale operasjoner er det ytterligere viktig fordi det også kommer inn følsomme forhold knyttet til de ulike nasjonale interesser. NATO er kommet relativt langt både når det gjelder terminologi og praksis på disse felt. Dette har tildels dannet skole, som i noen grad benyttes i annen sammenheng - bl a FN. Kommando og kontroll deles i NATO i 6 nivåer: Full Command, Operational Command (OPCOMD), Operational Control (OPCON), Tactical Command (TACOMD), Tactical Control (TACON) og Coordinating Authority.⁴⁵

De praktisk-tekniske aspekt utgjøres mer av ulike forutsetninger for at den formelle myndigheten skal kunne utøves på en slik måte at målene for operasjonen nåes. En av de vesentligste av disse forutsetningene er kommunikasjon

(communication). I kommunikasjon ligger bl a at utstyret finnes på rett sted og til rett tid, at det tilfredsstillende operative og sikkerhetsmessige krav, og at de ulike deltagerne kan bruke det.

En annen sentral forutsetning for ledelse av militære operasjoner hvor makt kan bli brukt i særlig omfang, er pålitelige og tilstrekkelige etterretninger (Intelligence) til alle avdelinger til rett tid. Dette krever igjen nødvendig samband, men også at man har en viss standardisering av prosedyrer og terminologi. Etterretning har forøvrig også klare aspekt på politisk og strategisk nivå, både i form av hvem og hvordan skaffe til veie, og i form av hvem de ulike nasjoner som skaffer etterretninger er villig til å dele dem med.

Men ledelse krever også standardisering av utstyr, prosedyrer og terminologi på svært mange andre felt. Sambandsutstyr, sambandsprosedyrer, ildstøtteprosedyrer, ordregiving, kontroll av luftrom, og felles språk, er eksempler fra en meget lang liste. Behovet for slik standardisering eller kjennskap er særlig stort ved operasjoner som kan involvere stor bruk av maktmidler.

Kravet til standardisering og kjennskap til prosedyrer og terminologi tilfredsstillende vi fra norsk side i relativt stor grad så lenge det ligger innenfor rammen av NATOs standarder. Utenfor denne, f eks i samvirke med land fra øst Europa, må vi forvente å møte store problemer. Deltagelse i fredsoperasjoner vil på den annen side bidra til at vi opprettholder kompetanse og kvalitet på disse felter, noe som er viktig for en nasjon som baserer seg så sterkt på forsvarsmessig støtte fra andre land for å løse nasjonale forsvarsoppgaver som det Norge gjør. Dette har øket viktighet i en tid med store endringer i internasjonal politikk, og tilsvarende usikkerhet om hvilke organisasjoner og internasjonale strukturer vi vil sitte igjen med om relativt få år.

Et annet aspekt ved ledelse er lederens kvalitet som leder. Ved siden av den enkelte leders personlige egenskaper, er dette i første rekke et spørsmål om utdanning for og erfaring fra den type operasjoner han skal lede. Norske offiserer mangler i dag i det alt vesentlige erfaring fra militære operasjoner som kan involvere stor bruk av maktmidler - FOS i stor skala. Norske offiserer har følgelig også tilsvarende mangler i forhold til å lede slike operasjoner. Deltagelse i fredsoperasjoner hvor dette erfares (primært FOS) kan imidlertid bidra til å endre på dette, noe som også vil ha positiv effekt for norsk evne til å lede egne nasjonale forsvarsoppgaver.

Beredskap

Som for ledelse er det også snakk om beredskap på flere nivåer, hvorav det er de høyere nivåer som blir behandlet her. Beredskap er i militær sammenheng et uttrykk for tilgjengelighet og kvalitet på militært personell og utrustning, både individuelt og i avdelingsforband. Beredskap for nasjonale forsvarsoppgaver og for fredsoperasjoner er ikke alltid sammenfallende eller forenlig. Den vesentligste negative konsekvensen av høy beredskap er av økonomisk art. Kvalitet på militært personell og utrustning, både individuelt og i avdelingsforband, ansees tilstrekkelig behandlet i foregående avsnitt.

Tilgjengeligheten bestemmes av hvor lang tid det tar å få personell og utrustning, organisert i avdelinger, dit de skal brukes. Beredskapen er høyest når personell og utrustning er på stedet de skal brukes, noe som er en lite realistisk situasjon både i forhold til nasjonale forsvarsoppgaver og internasjonale fredsoperasjoner. Beredskap vil derfor også være avhengig av transportressurser. Jo mindre og lettere oppsatt en avdeling er, jo enklere og billigere er det å ha høy beredskap på den.

Behovet for beredskap, både i nasjonal og internasjonal sammenheng, er bestemt av hvor raskt behovet for å ha bestemte militære enheter et bestemt sted kan oppstå. For de fleste typer større militære styrker regnes i dag denne tiden å være relativt lang (måneder) for våre norske behov. For enkelte andre typer avdelinger er beredskapsbehovet fra minutter til timer. Dette gjelder f.eks. enkelte hæravdelinger (spesialavdelinger), fly og fartøyer for overvåking og hevdelse av territoriell suverenitet, og for bekjempelse av enkelte terroristanslag.

For internasjonale fredsoperasjoner er beredskapsbehovet generelt langt høyere enn for hovedtyngden av våre nasjonale behov, og særlig om man ønsker å spille en mer aktiv rolle i internasjonal fredsskaping. Generelt er det slik at man trenger styrken i det øyeblikk beslutning om bruk er fattet, og enhver ventetid etter det har et stort potensiale for nye problemer. Av politiske og forhandlingsmessige grunner kan det imidlertid være uønskelig å starte militære forberedelser før beslutning om bruk er fattet. Situasjonen i Jugoslavia og FNs utplassering av styrker vinteren 92 viser bl.a. dette. Dette gir et behov for meget høy beredskap (i hjemlandet) på de nasjonale styrker som er kandidater for slik internasjonal deltagelse, og tilsvarende behov for nødvendige transportressurser.

Vi har i Norge redusert beredskapen vesentlig på våre militære styrker de siste årene. Det gjelder både for de stående styrker og våre mobiliseringstyrker. For de sistnevnte er reduksjonen minst, og består primært i lavere kvalitet (reduisert øvingsfrekvens). De styrker som er øremerket for fredsoperasjoner i FN-regi er i det vesentligste benyttet allerede. Vi har derfor for tiden meget lav beredskap (vil ta lang tid) i Norge for hærstyrker til fredsoperasjoner. I sjø- og luftforsvaret har vi noen meget få og små styrker med nødvendig beredskap. Disse har imidlertid beredskap for nasjonale oppgaver og kan ikke benyttes for internasjonale fredsoperasjoner uten etter nøye overveielser og i helt spesielle situasjoner - om i det hele tatt.

Beredskap for fredsoperasjoner vil oftest gi beredskap også for nasjonale forsvarsoppgaver. Ved konkurranse mellom internasjonale fredsoppgaver og nasjonale forsvarsoppgaver må selvfølgelig alltid de sistnevnte vinne. Kvalitetsaspektet ved beredskap gjør dessuten at norske avdelinger som deltar i fredsoperasjoner f.eks. i Jugoslavia, Midt-Østen eller Baltikum, kan ha høyere beredskap også for norske nasjonale forsvarsoppgaver enn både oppsatte styrker og hvertfall mobiliseringsavdelinger som er i Norge. Over tid vil deltagelse og forberedelse for deltagelse i fredsoperasjoner, og særlig de hvor stor bruk av maktmidler kan bli anvendt, kunne bidra sterkt til å opprettholde en høyere beredskap i det norske forsvar.

Økonomi

Økonomi er en svært vesentlig faktor i all militær virksomhet, og enda mer i dag og i fremtiden enn før. Dette kommer klart frem både i den generelle samfunnsdebatt, i FK 90 og FS 91, og i internasjonale organisasjoner som NATO og FN. Høy beredskap er også kostnadskrevende. Penger til beredskap kan ikke samtidig brukes til noe annet. Deltagelse, og forberedelse for deltagelse, i internasjonale fredsoperasjoner koster en del penger ut over hva de nasjonale forsvarsoppgaver umiddelbart synes å kreve. Før man setter to streker under det regnestykket, er det viktig at man har vurdert forholdet i et langsiktig perspektiv. Det må vurderes i hvilken grad disse "ekstra" utgifter også kan virke som investeringer, som gir vesentlig avkastning også i militær sammenheng. Beredskap og forsvarsevne på lengre sikt, motivasjon - som nødvendig forutsetning for kvalitet, er eksempler vi må ha for øye.

FREMTIDIG NORSK MILITÆR DELTAGELSE I INTERNASJONALE FREDSSOPERASJONER

Anbefaling

Norge bør i fremtiden delta med flest mulig avdelingstyper i flest mulig typer av militære fredsoperasjoner - OK, FBS, FOS, og deres ulike varianter.

Denne anbefaling uttrykker et prinsipp, som ikke innebærer noen form for militær eventyrpolitikk, eller at vi til enhver pris og ukritisk skal kaste oss blindt inn i enhver mulig militær fredsoperasjon. I praksis vil faktorer som i første rekke økonomi, materiell- og personellressurser sette klare begrensninger for det konkrete omfanget vår deltagelse til syvende og sist kan få. Det må dessuten igjen understrekes at fredsskaping *primært* skjer og må skje ved hjelp av diplomatiske, politiske, økonomiske og andre ikke-militære midler, og at det bare er disse som kan *løse* konflikten. Militære midler kan imidlertid iblant være helt nødvendige for å håndtere bestemte deler av en konflikt, og kan være avgjørende for at de ikke-militære midlene skal få mulighet til å virke. For at slike militære midler skal kunne bli benyttet, må de blant annet ha støtte fra de aller fleste av verdens stater. Norske myndigheter vil dessuten fortsatt bestemme i hvert enkelt tilfelle om vi skal delta, og deltagelsens konkrete omfang.

Begrunnelse

Det er fire hovedgrunner for anbefalingen. For det første er Norge via sitt FN- medlemskap forpliktet til å stille styrker til rådighet for å gjennomføre alle tiltak som sikkerhetsrådet måtte vedta (FN-paktens artikkel 49). Som angitt tidligere i studien har utviklingen de siste 45 årene medført at dette kan inne-

bære alle typer, og varianter innen typene, av militær fredsinnnsats. Norge har ikke reservert seg og Pakten gir heller ikke rom for at noe medlem kan reservere seg i forhold til disse forpliktelser. Vår militære forpliktelse overfor FN ble i St meld nr 32 1945-46 brukt som et av hovedargumentene for opprettelsen av et norsk Forsvar etter 2 verdenskrig. At FN hittil ikke har gjort sitt legitime krav på dette felt gjeldende, hverken overfor Norge eller noe annet medlem, gir ikke hjemmel til at vi kan se bort fra forpliktelsen. Forpliktelsen erkjennes i de årlige St.prp nr 1, hvor målene for norsk utenrikspolitikk angis.⁴⁶

For det andre er ett av de tre norske sikkerhetspolitiske mål å bidra til en fredelig utvikling i verden forøvrig.⁴⁷ En av de mest direkte og effektive måter dette kan gjøres på er ved å delta aktivt i militært fredsarbeid. Dette hindrer eller utelukker selvfølgelig ikke at Norge skal fortsette å bidra aktivt også med andre typer virkemidler i internasjonal fredsskaping (Peacemaking), og primært de preventive tiltak som kan redusere faren for at konflikter når et nivå hvor de truer internasjonal fred og sikkerhet.

Det synes imidlertid dessverre som om det er urealistisk å anta at preventive tiltak vil bli så effektive, og så effektivt benyttet, at behovet for militær fredsinnnsats av de hovedtypene som ble beskrevet foran blir vesentlig redusert. Dette behovet synes heller å øke enn å minke. Dette har blant annet sin begrunnelse i den type prosesser som kom til overflaten ved kommunismens fall i Øst-Europa - hittil kraftigst uttrykt i tidligere Jugoslavia. Men også forhold som øket fare for spredning av ABC våpen til fanatiske og uansvarlige regimer, øket internasjonal terrorisme, øket internasjonal narkotikatrafikk, og øket omfang av - hvertfall oppmerksomhet omkring - humanitære katastrofer, er forhold som bidrar til et slikt dystert bilde.

For det tredje synes det å være et økende behov for små og demokratiske stater som Norge å investere i internasjonal solidaritet. En av måtene dette kan gjøres på er ved å vise

vilje og evne til å være med og dele byrdene for å få til en utvikling i verden som er i tråd med de prinsipper FN-Paken beskriver. Dette innebærer blant annet også vilje og evne til å delta med militære styrker i ulike typer fredsoperasjoner - og særlig de som vurderes å være mest byrdefulle (= FOS).

For det fjerde vil forberedelse for, og deltagelse i, militære fredsoperasjoner - særlig FOS - bidra til at vi også får et bedre forsvar for vårt eget land. Slik deltagelse må antas å koste noe mer enn om vi ikke deltar. Det er imidlertid ikke den fulle sannhet, da avkastningen i form av forsvarseffekt og kvalitet av hver investert krone (i Forsvarsbudsjettet) må antas å øke vesentlig ved at vi forbereder oss på slik deltagelse med flest mulig typer av avdelinger. Dette ble nærmere behandlet og begrunnet tidligere i studien.

Begrensninger

Som antydnet foran er det en del praktiske begrensninger som påvirker prinsippet om en videst mulig deltagelse, og som i praksis fører til at vi må begrense deltagelsen.

Det som i størst grad synes å begrense omfanget av deltagelsen er økonomi. Det koster penger å anskaffe utrustning, det koster penger å holde soldater (av alle grader), det koster penger å øve, og selve deltagelsen koster hvertfall en del penger som vi ikke vil få refundert. Nå er det imidlertid slik at vi uavhengig av militær deltagelse i internasjonale fredsoperasjoner må anskaffe en del utrustning, holde soldater, og øve. Hvor grensen da skal gå for hvor mye vi i Norge skal bruke for å forberede for, og delta i, slike operasjoner vil til enhver tid være et politisk spørsmål. Det kritiske punkt i denne sammenheng er at det *tar tid* fra man bestemmer seg for at vi skal forberede oss på å delta i FOS, som altså er dyrest, og til vi er i stand til det. Det finnes med andre ord ingen "på-bryter" med umiddelbar effekt, slik det finnes en "av-bryter" med langt nærmere umiddelbar effekt. I første

rekke hindrer avtaler og lover om ansettelsesforhold en umiddelbar "av-effekt".

Som angitt i tidligere deler av studien er det av størst militær verdi at vi forbereder flest mulig typer avdelinger for deltagelse. Derved økes kvaliteten og effekten i flest mulig avdelings typer. Vi må imidlertid ta hensyn til det tidligere omtalte laveste integrasjonsnivå for nasjonale avdelinger i FOS. Generelt sett er dette for manøver- og taktiske støtteavdelinger i Hæren bataljonsnivå, mens det for øvrige Hær-avdelinger er kompaninivå. I Sjøforsvaret vil det normalt være fartøysnivå, og i Luftforsvaret skvadronsnivå - for spesialfly som maritime overvåkningsfly kanskje lavere.

Utrustningsmessige begrensninger gjelder primært fire forhold, som alle har økonomiske aspekt:

Det første er at vi ikke kan anskaffe utrustning ut over en bestemt mengde.

Det andre er at vi i hovedsak ikke kan anskaffe vesentlig utrustning ut over de *typer* som trengs for vårt nasjonale forsvar. Det siste er en selvfølgelig begrensning, og det førstnevnte bør ikke i dagens situasjon representere noen vesentlig begrensning. Om nasjonale beredskapsbehov øker vesentlig kan imidlertid dette redusere muligheten for selve deltagelsen i militære fredsoperasjoner. Den positive effekten av å ha forberedt oss på det, vil vi imidlertid nyte full nasjonal effekt av selv om vi ender opp med å ikke delta i selve operasjonene.

Det tredje er at den utrustningen vi disponerer må tilfredsstillende visse minstekrav ut fra at FOS må disponere utrustning med tilsvarende eller høyere kvalitet enn den potensielle motpart. Hvor grensen da går er ikke umiddelbart enkelt å fastslå. Det er imidlertid ikke vesentlig grunn til å anta at den ligger høyere enn det våre nasjonale forsvarsoppgaver krever.

Det fjerde er at utrustningen må være tilpasset utrustningen for øvrige nasjoner som vi skal samvirke med i den enkelte operasjon. Som angitt foran i studien kan dette - særlig ved FOS - gi ulike begrensninger av både operativ og logistikk-messig art, noe som igjen kan medføre at våre avdelinger ikke er ønsket. Så lenge vi holder oss innenfor NATOs rammer bør ikke denne begrensningen få vesentlig reell effekt.

De personellmessige begrensningene har flere sider. For det første må det norske personellet som skal delta i militære fredsoperasjoner være frivillige. Vi har etablert en solid tradisjon i Norge for at det skal være slik. Formelt er det mulig å endre på det, men det er neppe innenrikspolitisk grunnlag for en slik endring hverken nå eller i overskuelig fremtid. Blant de frivillige må det foretas en utvelgelse. Den må gjøres både ut fra faglige kvalifikasjonskriterier (særlig militærfaglige), men også ut fra kriterier som reduserer sannsynligheten for negative ettervirkninger ("sensskader"). Det pågår et forskningsarbeid i Norge som forhåpentligvis vil gi bedre kriterier for utvelgelse for å unngå senskader enn de man har i dag.⁴⁸

Det foreligger en mulighet for å få en personellmessig begrensning ved at antallet frivillige og kvalifiserte ikke dekker behovet. Den anbefalte løsningen med relativt små avdelinger, men av mange ulike typer, reduserer muligheten for å få problemer på dette felt. Pågangen for å delta i dagens militære fredsoperasjoner, som riktignok i hovedsak har omfattet OK og FBS, antyder at dette ikke trenger å bli en begrensning. Endringer i arbeidsmarkedet med redusert ledighet og andre forhold, som for eksempel tap i styrker som er i aktiv tjeneste, vil imidlertid kunne endre dette bildet. Inntil det har vist seg å bli en faktisk begrensning bør det imidlertid ikke forskutteres og føre til at vi reduserer de angitte ambisjoner om deltagelse.

En annen mulig begrensning av personellmessig art er den faglige kvaliteten på personellet, og kvaliteten på avdelingene.

Det er en nødvendig forutsetning at det gis tilstrekkelig utdanning og trening for å oppnå tilfredsstillende kvalitet. Et hovedspørsmål i den sammenheng er om det krever at vi har stående avdelinger av vervet personell, eller om mobiliseringsavdelinger kan nyttes. Dette er spørsmål det er svært vanskelig å få sikre svar på uten å prøve i praksis. Basert på amerikanske erfaringer fra forberedelsene til Gulfkrigen 90-91 synes det som i første rekke forsyningsavdelinger kan baseres på mobilisering, mens andre avdelingstyper bør ha en høyere grad av stående status. Det er imidlertid ikke gitt at erfaringer på dette felt i USA er direkte overførbare til norske forhold. Det må også legges til at mobiliseringsavdelinger i denne sammenheng adskiller seg helt vesentlig fra den type og standard vi hittil er kjent med for mobiliseringsavdelinger i Norge. De sistnevnte er sammensatt av personell som dekker hele spekteret hva angår for eksempel motivasjon og faglige kvaliteter, samt at de øves meget sjelden. Mobiliserbare styrker for fredsoperasjoner måtte ha en helt annen og gunstigere profil på disse felt. Styrker av høy kvalitet som er etablert for andre typer primær oppgaver, for eksempel deltagelse i NATO's utrykningsstyrker, må dessuten kunne uttryttes for flere funksjoner - inklusive fredsoperasjoner.

Forkastede alternativer

Det er to prinsipielt ulike hovedalternativer til det anbefalte alternativet:

- Ingen militær deltagelse i noen typer internasjonale fredsoperasjoner.
- Begrenset deltagelse, som ville innebære deltagelse i en eller to innsatstyper, men ikke i alle tre - OK, FBS, FOS.

Ingen deltagelse

Dette alternativet skiller seg både i prinsipp og i praksis mest fra det anbefalte. Det er i hovedsak to grunner til at dette alternativet ikke anbefales.

For det første vil Norge ved dette alternativet **IKKE** ivareta sine internasjonale forpliktelser - hverken reelt eller formelt - slik vi blant annet er forpliktet til via FN-medlemskapet.

For det andre ville dette ikke ivareta Norges sikkerhetspolitiske interesser på en tilfredsstillende måte. Dette inkluderer også at det ikke ville gi noen positiv øket kost-effekt av de midler vi årlig tildeler Forsvaret (Forsvarsbudsjettet).

Begrenset deltagelse

Dette alternativet skiller seg helt klart fra det anbefalte i prinsipp, mens det - avhengig av den valgte praksis - ville kunne ligge relativt nært når det kommer til faktisk deltagelse. Teoretisk kunne man begrense seg ved å delta i kun en av de tre typene OK, FBS eller FOS. I realiteten er det neppe snakk om å begrense seg på andre måter enn ved å avstå fra FOS. Det er i hovedsak de samme grunner som gjør at dette alternativ ikke anbefales som medførte at heller ikke forrige alternativ ble anbefalt.

For det første vil vi heller ikke her ivareta våre internasjonale forpliktelser - særlig ikke i forhold til FN-paktens artikkel 43. For det andre vil heller ikke dette alternativet ivareta norske sikkerhetspolitiske interesser på en tilfredsstillende måte, hverken i uten- eller innenrikspolitisk sammenheng. Heller ikke her vil det kunne oppnås noen øket kost-effekt av de midler vi årlig tildeler Forsvaret.

Forkortelser

ABC	Atomal, bakteriologisk, kjemisk (brukt om våpen)
AMF	Allied Mobile Force (NATO-styrke)
AO	Area of Operation
CMD	Command
CMF	Commonwealth Monitoring Force (i Rhodesia/ Zimbabwe 79-80)
CMO	Chief Military Observer
COS	Chief of Staff
CP	Control Post
DANOR	Dansk-norsk battaljon (i UNEF I)
DOMREP	Mission of the Representative of the Secretary General in the Dominican Republic (mai 65 - okt 66)
FBS	Fredsbevarende styrke
FC	Force Commander
FK 90	Forsvarskommisjonen av 1990
FOS	Fredsopprettende styrke
FS 91	Forsvarsstudien av 1991
Gen sekr	Generalsekretæren i FN
IPA	International Peace Academy
IRF	Immediate Reaction Force (nyetablert NATO- styrke)
KSSE	Konferansen for samarbeid og sikkerhet i Europa
MFO	Multinational Force and Observers (i Sinai 1982 - pågår)
MNF	Multinational Force (i Beirut 1982-84)
MTB	Missil torpedo båt
NOAH	Norwegian Adapted Hawk (luftvernsystem)
NTB	Norsk Telegrambyrå
OK	Observatørkorps
ONUC	Organisation des Nations Unies au Congo (United Nations Operation in the Congo) (jul 60 -jun 64)

ONUCA	Grupo de Observadores de las Naciones Unidas en Centro-America (United Nations Observer Group in Central America) (nov 89 - jan 92)
ONUSAL	Mision de Observadores de las Naciones Unidas en El Salvador (United Nations Observer Mission in El Salvador) (jul 91 - pågår)
OP	Observasjonspost
OPCOMD	Operational Command
OPCON	Operational Control
RB 70	Rakettbatteri 70 (svensk luftvernssystem, egentlig en svensk forkortelse for "Robot 70")
ROE	Rules of Engagement
SACEUR	Surprime Allied Commander Europe
SOP	Standing Operating Procedures
S-råd	Sikkerhetsrådet i FN
TACOMD	Tactical Command
TACON	Tactical Control
UNDOF	United Nations Disengagement Observer Force (på Golan jun 74 - pågår)
UNEF I	United Nations Emergency Force I (i Sinai/Gasa nov 56 - jun 67)
UNEF II	United Nations Emergency Force II (i Sinai okt 73 - jul 79)
UNFICYP	United Nations Peace-keeping Force in Cyprus (mar 64 - pågår)
UNIFIL	United Nations Interim Force in Lebanon (mar 78 - pågår)
UNIKOM	United Nations Iraq-Kuwait Observation Mission (apr 91 - pågår)
UNMO	United Nations Military Observer
UNMOGIP	United Nations Military Observer Group in India and Pakistan (jan 49 - pågår)
UNPROFOR	United Nations Protection Force (i tidligere Jugoslavia) (mar 92 - pågår)
UNTAC	United Nations Transitional Authority in Cambodia (mar 92 - pågår)
UNTEA/	United Nations Temporary Executive Authority/

UNSF	United Nations Security Force in West Guinea (West Irian) (okt 62 - apr 63)
UNTSO	United Nations Truce Supervision Organization (jun 48 - pågår)
UNYOM	United Nations Yemen Observer Mission (jul 63 - sep 64)
VEU	Den Vest-Europeiske union

Noter

1. Betegnelsen internasjonal (mellomfolkelig) fred og sikkerhet står meget sentralt i FN-pakten, bl a i artikkel 1 som beskriver FNs formål, og i kapittel 7 som omhandler tiltak mot trusler mot freden, fredsbrudd og angrepshandlinger.
2. The North Atlantic Treaty Organisation, Facts and Figures, Eleventh edition, 1989, side 376.
3. John Mackinlay, The Peacekeepers, London 1989, side 169.
MFO ble etablert for å overvåke fredsavtalen i Sinai mellom Egypt og Israel, som kom i stand ved den såkalte "Camp David-avtalen" mellom USA, Egypt og Israel i mars 1979. Det var opprinnelig tanken at en FN-styrke skulle ha MFOs rolle. På grunn av signaler om at Sovjetunionen ville nedlegge veto mot dette ble en multi-nasjonal styrke med militære fra 11 nasjoner og dessuten enkelte sivilansatte fra ytterligere flere nasjoner etablert.
Den norske deltagelsen i MFO var i starten Genlt F Bull-Hansen (som den første Force Commander - FC) og tre norske stabsoffiserer. Etter at Norge fra 1989 ikke lenger besetter stillingen som FC, er den norske deltagelsen kun tre stabsoffiserer.
4. Den norske FN beredskapsstyrken har en ramme på 1330 personer, som fordeler seg med 1015 fra Hæren (primært: infanteribat- taljon, verkstedkompani, militærpoliti, transportkontroll enhet, sanitetskompani), 207 fra Sjøforsvaret (havnekommando og fartøy) og 80 fra Luftforsvaret (2 C-130 og 4 helikoptre). I tillegg til de avdelingstyper som er nevnt kommer også stabspersonell og observatører fra alle tre forsvarsgrener. De oppgitte tallrammene inkluderer også personellet som til enhver tid er i aktiv tjeneste. Det betyr at i dag er så godt som hele Hærens ramme i aktiv FN-tjeneste, mens avdelingene fra Sjø- og Luftforsvaret er tilgjengelige (i beredskap). Det arbeides for tiden med en Stortingsmelding om fremtidig norsk militært FN engasjement. Det antas at de nevnte rammer der vil bli foreslått øket.
5. Survival, May/June 1990, no 3, side 270.

6. UNTSO - United Nations Truce Supervision Organization, opprettet ved S-råds resolusjon nr 50 av 29 mai 1948 for å overvåke FNs våpenhvileavtale i Palestina. Siden har UNTSO flere ganger fått nye oppgaver etter hvert som begivenhetene i denne urolige del av verden har gitt nye behov.

7. Norge har for tiden militære deltagere i følgende OK:

- a. 1948- UNTSO, United Nations Truce Supervision Organization, som har sitt virkefelt i Midt-Østen med hovedkvarter i Jerusalem.
- b. 1949- UNMOGIP, United Nations Observer Group in India and Pakistan.
- c. 1991- UNAVEM II, United Nations Angola Verification Mission II.
- d. 1991- UNIKOM, United Nations Iraq-Kuwait Observer Mission.

I tillegg til disse er bl.a. også ett OK til i funksjon:

- e. 1991- ONUSAL, United Nations Observer Mission in El Salvador.

Norge har hatt en militær deltager for et kortere tidsrom i ONUSAL.

8. I følge Forsvarets Overkommando, Norske styrker i FNs tjeneste (informasjonsbrosjyre, des 91) er det 4 slike nordiske kurs, hvorav ett er spesielt rettet mot observatørtjeneste. Det er United Nations Military Observer Course (UNMOC) som arrangeres flere ganger årlig i Finland.

I Sverige arrangeres det dessuten årlig et kurs for stabsoffiserer - United Nations Staff Officer Course (UNSOC).

I Norge (Vatneleiren ved Sandnes) arrangeres det årlig et kurs for logistikk- og transportkontrollpersonell - United Nations Logistic Officers Course (UNLOC).

I Danmark arrangeres det årlig et kurs for militærpoliti personell - United Nations Military Police Course (UNMILPOC).

I tillegg arrangeres det på rotasjonsbasis mellom de nordiske land hvert tredje år et Nordic UN Seminar av mer policyrettet art.

Det har de siste årene vært åpnet for deltagelse for offiserer også fra land utenfor de nordiske land på alle disse kursene.

9. Survival May/June 1990, no 3, side 292.

10. Proporsjonalitetsprinsippet er prinsippet, eller kravet, om å veie de konkrete og direkte militære fordelene (militær nødvendighet) av krigshandlinger mot skadevirkningene for sivilbefolkningen og sivil eiendom (humanitet), herunder også kulturminner. Grunnlaget for proporsjonalitetsprinsippet finnes primært i første tilleggsprotokoll til Geneve-konvensjonene av 12 august 1949, som angår beskyttelsen av ofre for internasjonale væpnede konflikter.

11. Disse tre er

- Commonwealth Monitoring Force (CMF) i Rhodesia i 1979-80 ved overgangen fra Rhodesia til Zimbabwe, som var en suksess. CMF besto hovedsakelig av styrker fra Storbritania, men også mindre styrker fra Australia, Fiji, Kenya og New Zealand deltok.
- Multinational Force and Observers i Sinai fra 1982 (beskrevet foran), som må kunne karakteriseres som vellykket.
- Multinational Force in Beirut (MNF) 1982-84. Hvor USA, Frankrike, Storbritania og Italia forsøkte å holde oppe et vaklende regime i Libanon (President Amin Gemayel) - og mislyktes, etter å ha lidd meget store tap som følge av selvmordspregede terroranslag.

Disse operasjonene er behandlet bl a i John Mackinlay's *The Peacekeepers*, London 1989, og i Alan James' *Peacekeeping in International Politics*, London 1990.

12. Selv om den formelle disiplinærmyndigheten ligger hos avgivernasjonen er det viktig å merke seg at FN må akseptere personellet. FN har altså rett til å kreve bestemte personer fjernet. Et slikt krav trenger dog ikke å være begrunnet i disiplinære forhold.

13. Egypt, Israel og USA ga mandat til MFO i "the Treaty and the Protocol".

Storbritania og de viktigste grupperingene i Rhodesia ga mandat til CMF.

For MNF i Beirut var der ikke et kjent felles mandat. Det antas at deltagerlandene (USA, Frankrike, Storbritania og Italia) ga mandatoppdrag til sine nasjonale styrker. At de hvertfall i noen grad koordinerte sin virksomhet er åpenbart, men hvor langt dette gikk i retning av et felles mandat er ukjent.

14. Eksempelvis leder i The Times 3 jan 92, og USIAs FN korrespondent Judy Aita, 28 jan 92.

15. Dette er et fenomen som oppleves, tildels sterkt, av de personer som deltar i operasjonene, men som det er vanskelig å identifisere klart. Det siste må antas å ha en rekke årsaker, som f eks språkvansker, ulike stabsrutiner i ulike nasjoner, tidvise kulturkollisjoner og kort tid i stillingene for personellet i *avdelingene*. Fenomenet er omtalt bl a i Marianne Heiberg's NUPI Notat 453 fra nov 91 side 11 og i Jørgen Juve (hovedredaktør), Våre menn i Gasa (udatert) side 87.

16. Tallene er basert på The Blue Helmets side 419-449. De FBS som er opprettet etter 1989 ligger innenfor disse yttergrenser.

17. Uttrykkene stor og liten skala er generelle uttrykk for volumet i den enkelte FOS. Volum uttrykt i f eks antall soldater, antall og typer av utrustning, logistikkbehov og kostnader. Det er imidlertid svært viktig å være oppmerksom på at det er betingelsene i den enkelte situasjonen som bestemmer (det minste) volumet en bestemt FOS må ha. Man kunne for eksempel ikke ha valgt en FOS i liten skala i Gulfen (90-91). Velger man imidlertid å benytte en FOS mot bandene som herjer i Mogadishu, må det antas å kunne være en FOS i relativt liten skala, og ikke en i "Gulf-skala".

18. Ifølge NTB-melding 24 jun 92 gir avtroppende sjef for NATO's Europa-kommando (SACEUR), General Galvin (USA) blant annet uttrykk for et slikt syn.

19. Sikkerhetsrådets resolusjon 161 av 21 feb 61 pkt 1.

20. Sikkerhetsrådets resolusjon 169 av 24 nov 61, pkt 4.

21. Sikkerhetsrådets resolusjon 83 av 27 jun 50, siste avsnitt.

22. Sikkerhetsrådets resolusjon 678 av 29 nov 90, pkt 2.

23. The Blue Helmets, (UN 1990) s 435. ONUC hadde høyeste styrketall på 19 828 i juli 1961.

Bruce W Watson (London 1991) s 240 - 241. Koalisjonen i Gulfen hadde et høyeste styrketall på ca 770 000 bakkestyrker.

Ministry of National Defence, the Republic of Korea (1977) s 12. Høyeste oppgitte styrketall for FNs bakkestyrker var 932 539 pr 31 juli 1953.

Tallet på personell i fly- og marinestyrker på et gitt tidspunkt har ikke vært tilgjengelig for meg, men disse var også meget betydelige. Som eksempel kan nevnes at de totale tallene for personell fra USA som til sammen deltok i Koreakrigen var:

- bakkestyrker 3 258 000 (hær og marines)
- marinestyrker 1 177 000
- flyvåpen 1 285 000

24. Armed Forces Journal, Apr 91, side 12.

25. Konklusjon fra samtaler/intervjuer bl a med Gen Bull-Hansen, som har personlig erfaring fra FBS i UNEF I og MFO.

26. Samtaler i apr 92 med FN-delegerte fra en rekke land, herunder flere alliansefrie, ga meget klart en slik konklusjon. Også stemmegivning i Sikkerhetsrådet underbygger dette.

27. Denne opplistingen baserer seg på en rekke kilder. Blant de viktigste er

- Survival, Volume XXXII, Number 3, May/June 1990, som i sin helhet er viet "United Nations Peacekeeping".
- Foredrag av Åge Eknes, NUPI, jan 1991.
- Samtaler i New York apr 92 med FN-delegerte fra en rekke nasjoner, samt nåværende og tidligere Visegeneralsekretærer i FN, M Goulding og B Urquhart.

28. Innstilling fra FK 90, kap 3, gir en fyldig vurdering av sikkerhetspolitisk utvikling de senere år, samt status.

29. Pro Patria nr 3 1990, side 5, i artikkelen "Vi er venner med alle" av NAVF-stipendiat Tom Kristiansen.

30. For eksempel i St prp nr 1 1990 - 1991, Utenriksdepartementet, side 5, og St prp nr 1 1990 - 1991, Forsvarsdepartementet, side 7.

31. Lorentz Ulrik Pedersen, Norge i Korea (Oslo 1991), s 171.
32. Ibid s 172.
33. Survival, May/June 1990, s 237 - 238.
34. Et slikt syn ble presentert med stor tyngde av Erskine Childers (Irland) i et foredrag på NUPI 25 okt 91. Childers er nå pensjonert, men var tidligere "Senior Adviser to the United Nations Director-General for Development and International Economic Co-operation, on Africa and UN Operational Development Policy".
35. Col David H Hackworth, "USAs mest dekorerte nålevende soldat", anslår i Newsweek, jan 21 1991, side 21, tapene til 200 døde i timen, (i motsetning til 200 døde i uka, som i Vietnam) og en minimum varighet på 30 døgn. Han var ikke av de mest pessimistiske. I England ble det f eks lagt planer for frigjøring av 30 000 sykehussenger til bruk for evakuerte sårede fra Gulfen.
36. Janes Defence Weekly, 9 mar 91, side 326.
37. Survival May/June 1990, side 273. Her beskriver Johan J Holst verdien av å utnytte moderne teknologisk overvåkingsutstyr både for øket effekt og for å spare personell.
38. Norges Forsvar, nr 10 1991, side 15, angir at vi i dag har et antall allerede og at fornyelsen skal være ferdig primo 94.
39. F eks "Survival" no 3, May/June 1990.
40. Forsvarets Overkommando/Hærstaben, Utdanningsdirektiv (UD) 3-1, Veiledning i Militært Lederskap, Kapittel 4, side 85-121. Forsvarets Overkommando/Hærstaben, UD 3-2, Veiledning i Militær Undervisning, kapittel 2, side 27.
41. I sin "Report to Congress", 10 apr 92, angir USAs Forsvarsminister D Cheney som en av fem hovederfaringer fra "Desert Storm": "It takes a long time to build the high-quality forces and systems that gave us success".

42. Dagens oppgaver fremgår av St prop nr 1 91-92. FK 90s anbefalinger fremgår av innstillingens kap 9 og 10, og er summert opp i kap 12.7. Særlig 12.7.4 og siste setning i 12.7.5 er relevant i denne sammenheng.

43. Denne prosess og teknologi er beskrevet meget godt i UD 3-2 (1984), særlig i kap 3, når det gjelder utdanning. Disse forhold er ikke like godt dokumentert når det gjelder trening. Det er imidlertid opparbeidet mye erfaring på dette felt, ikke minst gjennom NATO-samarbeidet.

44. Generaløyntnant John H Cushman, US Army, i Proceedings/ Naval Review 1991, side 74.

45. NATOs definisjoner fremgår av NATO Glossary, AAP-6 (M). De tilsvarende definisjoner på norsk finnes i Stabshåndbok for Forsvaret, TJ 13-1. Disse gjengis nedenfor på henholdsvis engelsk og norsk.

FULL COMMAND - ALMINNELIG KOMMANDO:

The authority vested in an individual of the armed forces for the direction, coordination, and control of military forces.

Alminnelig kommando er den militære myndighet og det ansvar som en foresatt befalingsmann har til å utstede ordrer til undergitt personell. Alminnelig kommando omfatter all operativ og administrativ militær virksomhet og forekommer bare innen et nasjonalt forsvar. Innen NATO har ingen sjef alminnelig kommando over de styrker som er tildelt ham. Dette skyldes at de enkelte nasjoner, når de delegerer styrker til NATO, bare gir fra seg operativ kommando eller operativ kontroll.

OPERATIONAL COMMAND - OPERATIV KOMMANDO:

The authority granted to a commander to assign missions og tasks to subordinate commanders, to deploy units, to reassign forces, and to retain or delegate operational and/or tactical control as may be deemed necessary. It does not of itself include responsibility for administration og logistics. May also be used to denote the forces assigned to a commander.

Operativ kommando er den myndighet som er gitt en sjef til å tildele oppgaver eller oppdrag til underlagte sjefer, til å gruppere avdelinger, til å omfordele styrker og til å beholde eller delegere operativ

kontroll og/eller taktisk kontroll i den utstrekning som ansees nødvendig. Operativ kommando innebærer ikke i seg selv myndighet over administrasjon eller ansvar for forsyningstjenesten.

OPERATIONAL CONTROL - OPERATIV KONTROLL:

The authority delegated to a commander to direct forces assigned so that the commander may accomplish specific missions or tasks which are usually limited by function, time, or location; or to deploy units concerned, and to retain or assign tactical control of those units. It does not include authority to assign separate employment of components of the units concerned. Neither does it, of itself, include administrative or logistic control.

Operativ kontroll er den myndighet som er gitt en sjef til å dirigere tildelte styrker for å gjennomføre nærmere angitte oppgaver eller oppdrag som vanligvis er avgrenset i handling, tid eller sted. Dette innebærer myndighet til å gruppere berørte avdelinger og til å beholde eller delegere taktisk kontroll over disse avdelinger. Operativ kontroll innebærer ikke myndighet til å anvende komponenter av de tildelte styrker til oppdrag som ligger utenfor de oppgaver/oppdrag vedkommende sjef har fått. Heller ikke innebærer operativ kontroll i seg selv kontroll med administrasjon eller forsyningstjeneste.

TACTICAL COMMAND:

The authority delegated to a commander to assign tasks to forces under his command for the accomplishment of the mission assigned by higher authority.

Tactical command (taktisk kommando) har ingen norsk ekvivalent i TJ 13-1.

TACTICAL CONTROL - TAKTISK KONTROLL:

The detailed and, usually, local direction and control of movements or manoeuvres necessary to accomplish missions or tasks assigned.

Taktisk kontroll er den detaljerte og vanligvis lokale ledelse og kontroll av bevegelser eller manøvrer som er nødvendig for gjennomføring av tildelte oppgaver/oppdrag.

CO-ORDINATING AUTHORITY - KOORDINERENDE MYNDIGHET:

The authority granted to a commander or individual assigned responsibility for co-ordinating specific functions or activities involving forces of two or more countries, of two or more Services or two or more forces of the same Service. He has the authority to require consultation between the agencies involved or their representatives, but does not have the authority to compel agreements. In cases of disagreement between the agencies involved, he should attempt to obtain essential agreement by discussion. In the event he is unable to obtain essential agreement, he shall refer the matter to the appointing authority.

Koordinerende myndighet er den myndighet som er gitt en sjef eller annen enkeltperson som er tillagt ansvar for å koordinere spesifikke funksjoner eller gjøremål der styrker fra to eller flere forsvarsgrener, eller der to eller flere avdelinger fra samme forsvarsgren er involvert. Dette innebærer myndighet til å kreve rådslagning mellom de involverte parter eller deres representanter, men ikke myndighet til å fremtvinge felles beslutning. I tilfelle av uenighet mellom de involverte parter, skal vedkommende sjef eller enkeltperson gjennom forhandlinger forsøke å oppnå enighet i det vesentlige. Lykkes ikke dette, skal saken legges frem for bestemmende myndighet.

46. St prp nr 1 1990 - 1991, Utenriksdepartementet, side 5.

47. St prp nr 1 1990 - 1991, Forsvarsdepartementet, side 7.

48. Arbeidet det siktes til er det såkalte "UNIFIL-prosjektet". Dette er et arbeid som foregår med midler hovedsakelig fra Forsvarsdepartementet. Arbeidet ledes av en styringsgruppe med representanter fra Forsvaret - inklusive Forsvarets sanitet- og FD.

English summary

Norwegian military participation in international peacemaking operations

The thawing of the Cold War has not yet brought as much Collective Peace and Security to the world as many expected. For parts of Europe, we have even seen the contrary. However, the disappearance of the Cold War seems to have provided a better overall framework for the launching of successful peace efforts, including those involving the use of military assets. There is no single standard or terminology describing the hierarchy of instruments suited to international peace efforts. In this study the term **Peacemaking** refers to the highest level. Peacemaking resolves the conflict and re-establishes international peace and security. Instruments to be used in this process can be of varied nature -- diplomatic, political, economic or military. These instruments can be used to prevent crises, to intervene in ongoing crises, or to assure a post-crisis peace. This study focuses on military instruments and military implications, especially those related to domestic (Norwegian) issues.

The study outlines and compares three categories of military activities which may be used in International Peace Operations: Observer Missions (OM), Peacekeeping Forces (PKF) -- both of which fall under the operational category of Peacekeeping Operations -- and Peaceenforcement Operations (PEF), which has been used much less frequently than the other two. The three categories are outlined and compared according to 9 criteria: Use of Force, Mandate Issuance, Mandate Content, Armament, Organization, Logistic, Economy, Education and Training, and Doctrine. Regarding most criteria, OM and PKF are closely related. In general, PEF differs. The principal difference is that OM and PKF rely on consent, neutrality, impartiality, cooperation and trust, while PEF requires the use

of force to obtain its mission objectives. Hence, there seems to be a lack of continuity among the three categories which could negatively influence on any attempt to cross the borderline of discontinuity. It is therefore imperative to define the borderline between the highest scale of Peacekeeping operation and the lowest scale of Peaceenforcement operation by establishing a much needed **Doctrine** for these kinds of operations. The other main difference is of a more practical nature, and lies within the demand for Command arrangements (C³I) which arises once one goes beyond traditional PKF.

This study discusses potential future tasks for military means used as instrument in the Peacemaking process. In general, those are outlined as: Conflict prevention (including preventive deployment of military observers or forces), Traditional Peacekeeping, The maintenance of law and order (in a wider context in areas with a temporarily unable government), Protection of humanitarian efforts and international trade, and Enforcement as per chapter 7 of the UN charter (including international terrorism and drug trafficking). Any of the three categories -- OM, PKF, or PEF -- can assist these tasks. However, many of the future tasks seem to require military activities which fall in a "grey zone" between traditional PKF and large scale PEF. This "grey zone" needs further clarification, in particular with regard to Doctrine and Command arrangements.

The study has a very short and general outline of the domestic and international related factors: Security policy, Culture and Economy. The main conclusion is that it is clearly in line with Norway's official security and foreign policies to participate, and participation is seen to have a positive effect for Norway in all categories.

Military requirements for, and consequences of, participation is discussed along 7 criteria: Equipment and Organization, Doctrine, Motivation and Quality, Education and Training,

Command arrangements, Alert, and Economy. The general conclusion is that participation - particularly in PEF - sets requirements which partly exceed Norway's current capabilities, but national defence needs suggest that these requirements ought to be met. Planning and preparation for participation will have an overall positive effect on all services and branches of services involved, and a positive influence on the cost effectiveness of the national defence budget - which could more than compensate for additional nominal costs.

The study concludes by recommending that in principle Norway should plan and prepare units from the largest possible number of services and branches for participation in ALL categories of International Peace Operations. Noting, however, that factors like economy and personnel will entail practical constraints on the intensity of involvement which political priority and decisions must determine.

Forsvarsstudier - tidligere utkommet

O. Riste (red.): FORSVARSSTUDIER - Defence Studies. Årbok for Forsvarshistorisk forskningssenter - Forsvarets høgskole 1981. (Tanum-Norli 1982):

- O. Riste: The Genesis of North Atlantic Defence Cooperation: Norway's 'Atlantic Policy' 1940-1945.
O. Riste: Svalbard-krisen 1944-1945.
O. Riste: Functional Ties - A Semi-Alliance? Military Cooperation in North-West Europe 1944-1947.
K.E. Eriksen: Storbritannia og basepolitikken i Norden 1945-1947.
R. Tamnes: Den norske holdningen til atomfrie soner i Sentral-Europa 1957-1965.
O. Riste: Politics in the Armed Forces: A Contemporary Problem in Historical Perspective.
D.C. Pugh: The Armed Forces and Alta: Some Tentative Reflections on Civil-Military Relations.

R. Tamnes (red.): FORSVARSSTUDIER - Defence Studies. Årbok for Forsvarshistorisk forskningssenter - Forsvarets høgskole 1982. (Tanum-Norli 1983):

- R. Tamnes: Den norske holdningen til en nordisk atomvåpenfri sone 1958-1983.
O. Riste: Ein idé og ein myte. Roosevelts frihamnstanke for Nord-Norge.
R. Tamnes: NATOs og Norges reaksjon på Tsjekkoslovakia-krisen 1968.
O. Wicken: Ny teknologi og høyere priser.
O. Riste: The Foreign Policy-Making Process in Norway: A Historical Perspective.

R. Tamnes (red.): FORSVARSSTUDIER - Defence Studies III. Årbok for Forsvarshistorisk forskningssenter - Forsvarets høgskole 1983/1984 (Tanum-Norli 1984):

- N. Borchgrevink: Norsk forsvar gjennom britiske briller.
O. Riste: Frå integritetstraktat til atompolitikk: Det stormaktsgaranterte Norge 1905-1983.
T.V. Skaret: Kirkens engasjement i atomdebatten 1960-1982.
R. Godø: Forsvarets ledelsesordning etter 1945.
D.C. Pugh: Guns in the cupboard. The Home Guard, Milorg and the Politics of Reconstruction 1945-46.
O. Wicken: Vekst og våpen. Norsk militærproduksjon som industripolitisk virkemiddel i 1960-årene.

To studier er publisert i O. Riste (ed.) *Western Security. The Formative Years. European and Atlantic Defence 1947-1953*. (Universitetsforlaget, Oslo 1985):

- O. Riste: Was 1949 a Turning-Point? Norway and the Western Powers 1947-1950.
R. Tamnes: Norway's Struggle for the Northern Flank 1950-1952.

R. Tamnes (red.): FORSVARSSTUDIER - Defence Studies IV. Årbok for Forsvarshistorisk forskningssenter - Forsvarets høgskole 1985. (Tano 1985):

- T.M. Hetland: Då Moskva sa nei til Norden. Sovjets syn på Norden og NATO 1948-1952.
T.M. Hetland: Atomrasling og avspenning. Sovjet og norsk tryggingpolitikk 1953-1958.
R. Berg: 'Det land vi venter hjelp af'. England som Norges beskytter 1905-1908.
J. Sanness: Norske historikere og den kalde krigen.
O. Wicken: Våpenimport eller egenproduksjon? Hvorfor Norge ikke bygde ut militær industri 1945-1950.
F. Fagertun: Militærmakten og 'den indre fiende' 1918-1940.

Olav Ristes studie, "Isolationism and the Great Power Protection. The Historical determinants of Norwegian Foreign Policy", er publisert i J.J. Holst (ed.), *Norwegian Foreign Policy for the 1980's*. (Universitetsforlaget Oslo og Oxford University Press, 1985).

R. Tamnes (red.): FORSVARSSTUDIER - Defence Studies V. Årbok for Forsvarshistorisk forskningssenter - Forsvarets høgskole 1986. (Tano 1986):

- J.E. Rådehed: Swedish forces to aid Norway? The Nordic Security Question 1948-49.
L.H. Larsen: Ubåt-baser og storpolitikk. Striden om de tyske ubåtbaser i Norge 1944-48.
R. Tamnes: Kamp mot russerne på tysk jord? Tysklandsbrigaden og den kalde krigen 1947-1953.
M. Iden: Turning point 1975. US Security Policy and Northern Flank Security.
O. Wicken: Militærforskere i Vesterveg. FFI-forskere på utenlandske universiteter 1945-1970.
O. Riste: Slow take-off. The Pre-History of the Royal Norwegian Air Force. 1912-1944.

R. Tamnes (red.): FORSVARSSTUDIER - Defence Studies VI. Årbok for Forsvarshistorisk forskningscenter - Forsvarets høgskole 1987. (Tano 1987):

- O. Riste &
R. Tamnes: Den sjømilitære trussel og Norge.
O. Riste: Nord-Norge i stormaktspolitikken 1941-1945.
R. Tamnes: Intergation and Screening. The Two Faces of Norwegian Alliance Policy, 1945-1986.
T. Huitfeldt: NATO and the Northern Flank.
N.A. Røhne: Norge - en lunken europeer. Norsk Europa-politikk frem til 1950.
R. Tveten: En marine uten fartøyer? Striden om marinen 1928-1933.

FORSVARSTUDIER 1987 - Publiserte enkeltstudier:

- 1/1987 O. Wicken: Norske våpen til NATOs forsvar. Norsk militærindustri under Koreakrigens opprustning.
2/1987 N. Petersen: Denmark and NATO 1949-1987.
3/1987 A. Forland: På leiting etter uran. Institutt for Atomenergi og internasjonalt samarbeid 1945-51.
4/1987 R. Tamnes: Svalbard mellom Øst og Vest. Kald krig og lavspenning i nord 1947-1953.
5/1987 K. Blidberg: Just Good Friends: Nordic Social Democracy and Security Policy 1945-50.
6/1987 O. Riste: Island i norsk krigspolitikk 1940-1945

FORSVARSTUDIER 1988:

- 1/1988 O. Wicken: Stille propell i storpolitisk storm. KV/Toshiba-saken og dens bakgrunn.
2/1988 A. Forland: Atomer for krig og fred? Etableringa av Institutt for Atomenergi 1945-48.
3/1988 P. Kolstø: An Appeal to the People. Glasnost - Aims and Means.
4/1988 S. Diesen: Reform eller nederlag. Landforsvarets operative idé ved skilleveien.
5/1988 S.G. Holtsmark: Between "russophobia" and "bridge-building". The Norwegian Government and the Soviet Union 1940-1945.

6/1988 A. Kan: Naboskap under kald krig og perestrojka.
Forholdet Norge-Sovjet sett fra Moskva.

FORSVARSTUDIER 1989:

1/1989 R. Godø: Forsvarets ledelse fra union til allianse.
En fremstilling av norsk forsvarspolitikk
1885-1985.

2/1989 Clive Archer: Uncertain Trust. The British-Norwegian
Defence Relationship.

3/1989 Johan Kr. Meyer: NATO's kritikere. Den sikkerhetspolitiske
opposisjon, 1949-1961.

4/1989 Pål Kolstø: På vei mot av-leninisering? Sovjetisk
historierevisjon under Gorbatsjov.

5/1989 N.A. Røhne: De første skritt inn i Europa. Norsk
Europa-politikk fra 1950.

6/1989 H. Sunde,
S. Diesen &
T. Huitfeldt: Spetsnaz og Norge.

FORSVARSTUDIER 1990:

1/1990 A. Bonde: The Making of Terne. The first
Norwegian Weapons System 1953-1962.

2/1990 S.G. Holtsmark: The Demise of the Brezhnev Doctrine.

3/1990 M. Skodvin: Nordic or North Atlantic Alliance? The
Postwar Scandinavian Security Debate.

4/1990 O. Riste: Wesertübung: Det perfekte strategiske
overfall?

5/1990 R. Tamnes (ed.) Soviet 'reasonable sufficiency' and
Norwegian security.

6/1990 A. Lydersen: Kryssere under norsk flagg? Opp-
byggingen av Marinen 1944-46.

7/1990 J. McConnell: The transformation of Soviet strategy in
the 1990s.

8/1990 O. Njølstad: Détente - et mislykket avspenningsforsøk?

9/1990 T. Ries: Kryssermissiler: Strategiske konsekvenser
for nordregionen.

FORSVARSTUDIER 1991:

1/1991 O. Wicken (red.): Den norske garnisonsbyen.

2/1991 S.G. Holtsmark: Challenge and retreat. The erosion of
Soviet power in Poland 1970-1989.

- 3/1991 O. Riste: Isolasjonisme og stormaktsgarantiar. Norsk tryggingpolitikk 1905-1990.
- 4/1991 M.B. Nielsen: Sovjetmarinen i Østersjøen.
- 5/1991 P. Apitz: Convoys - Outdated by Technology?
- 6/1991 S.G. Holtsmark & T. Kristiansen: En nordisk illusjon? Norge og militært samarbeid i Nord, 1918-1940.
- 7/1991 R. Tamnes: Svalbard og stormaktene, Fra Ingenmannsland til Kald Krig, 1870-1953.
- 8/1991 K. Rommetveit (ed): Narvik 1940, Five-Nation War in the High North.

FORSVARSSSTUDIER 1992:

- 1/1992 R. Tamnes: Svalbard og den politiske avmakt. Striden om flyplass, olje og telemetri-stasjon, 1955-1970.
- 2/1992 M. Berdal: British naval policy and Norwegian security. Maritime power in transition, 1951-60.
- 3/1992 O. Wicken: Moralens vokter eller våpenkremmer? Regulering av norsk våpeneksport 1935-1992.
- 4/1992 T. Huitfeldt, T. Ries, G. Øyna: Strategic interests in the Arctic.
- 5/1992 G. Fermann: Internasjonal fredsbevaring 1956-1990. En sammenliknende undersøkelse.
- 6/1992: S.G. Holtsmark: Enemy springboard or benevolent buffer? Soviet attitudes to Nordic cooperation, 1920-1955.

